

АРХИВСКИ

ГЛАСНИК

ИНФОРМАТИВНИ БИЛТЕН АРХИВИСТИЧКОГ ДРУШТВА СРБИЈЕ
БРОЈ 17, 2022.

Д. З. БЕГРОВИЋ
ГЛУМАН
ПРЕД МИКРОФОНОМ
ОКНЕ БЕОГРАДСКЕ РАДИО СТАНИЦЕ.
КАД СВЕЧАНОГ ОТВОРЕЊА ПРВЕ
РАДИО-СТАНИЦЕ
ЛЕГАТИМА
1928

САДРЖАЈ

- 1 Лела Павловић**
РАД АРХИВИСТИЧКОГ
ДРУШТВА СРБИЈЕ 2019–2023.
- 3 Слободанка Цветковић**
ИЗВЕШТАЈ СА
МЕЂУНАРОДНОГ
АРХИВИСТИЧКОГ
САВЕТОВАЊА „МЕЂАВНИК
2022”, ТУРИСТИЧКО НАСЕЉЕ
„МЕЂАВНИК”, 5–7. ОКТОБАР
2022. ГОДИНЕ
- 5 ЗАКЉУЧЦИ СА**
МЕЂУНАРОДНОГ
АРХИВИСТИЧКОГ
САВЕТОВАЊА, „МЕЂАВНИК
2022”, МЕЂАВНИК, 5–7.
ОКТОБАР 2022.
- 8 Бојана Родић**
АРХИВСКА КЊИГА – ОСНОВНА
ЕВИДЕНЦИЈА О АРХИВСКОЈ
ГРАЂИ И ДОКУМЕНТАРНОМ
МАТЕРИЈАЛУ
- 10 Душан Жугић**
РЕШАВАЊЕ ЗАХТЕВА
КОРИСНИКА АРХИВСКЕ ГРАЂЕ
– ЗАХТЕВИ О РАДНОМ СТАЖУ
И ЗАРАДИ КРОЗ ПРАКСУ
ИСТОРИЈСКОГ АРХИВА
УЖИЦЕ
- 11 Слободанка Цветковић**
КАКО РЕШАВАТИ ЗАХТЕВЕ
КОРИСНИКА АРХИВСКЕ ГРАЂЕ?
ЗАХТЕВИ ИЗ АРХИВСКЕ ГРАЂЕ
СУДОВА
- 14 Мирјана Миленковић**
ДОДЕЛА ПРИЗНАЊА „СЕЂАЊЕ
НА ХИЛДУ ДАЈЧ” 2022. ГОДИНЕ
ИСТОРИЈСКОМ АРХИВУ
БЕОГРАДА
- 15 Дијана Бореновић**
ОДРЖАНА МЕЂУНАРОДНА
КОНФЕРЕНЦИЈА У СУБОТИЦИ:
15. АРХИВСКИ ДАН – АРХИВИ
УСТАНОВЕ КУЛТУРЕ ИЛИ...
- 16 Слободанка Цветковић**
3. ТУЗЛАНСКИ АРХИВСКИ
ДАНИ, Хотел „Сенад од Босне”
Лукавац, 23. и 24. септембар 2022.
године (Босна и Херцеговина)
- 17 Сара Самарцић**
ИЗВЕШТАЈ СА 29. КОНВЕНЦИЈЕ
ICARUS, АУСТРИЈА
- 18 Драгана Станисављевић**
ШЕСТ ДЕЦЕНИЈА
ИСТОРИЈСКОГ АРХИВА „31.
ЈАНУАР” У ВРАЊУ
- 20 Кристијан Обшт**
АРХИВИСТИКА И
АНТРОПОЛОГИЈА:
ПЕРСПЕКТИВЕ У КОНТЕКСТУ
ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРНОГ
ПРИСТУПА
- 22 Мр Мирјана Богосављевић**
ВЕБ АРХИВЕ КАО РЕСУРС ЗА
ИСТРАЖИВАЊЕ ПАНДЕМИЈЕ
КОВИД-19: Ковид-19 веб архива
<https://covid19.archive-it.org/>
- 23 Др Светлана Стефановић**
О ИЗВОРИМА ЗА ПРОУЧАВАЊЕ
ИСТОРИЈЕ ЖЕНА И РОДА
- 24 Синиша Тадић**
АРХИВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
- 26 Зорица Смиловић**
ВАЏБАКАНЛИК OSMANLI
ARŞIVLERİ – ОТОМАНСКИ
АРХИВ
- 28 Игор Ракић**
ИСТОРИЈСКИ АРХИВ НИШ НА
ДРУШТВЕНИМ МРЕЖАМА
– ИСКУСТВА И ПРАКСА –
- 30 Бранислав Борић, Драгана Ристић**
ЖИВОТ И ДЕЛО РИСТЕ Т.
НИКОЛИЋА
- 31 Дејан Мостарлић**
ЂАЧКА КЊИЖИЦА ИЗ ДОБА
КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
КАО АРХИВСКИ ДОКУМЕНТ И
СВЕДОК ЈЕДНОГ ВРЕМЕНА
- 33 Миљана Ђорђевић**
НИШКА БАЊА ДУЖ
ЗЕМЉИНОГ ШАРА – ЧИКА
ДУЦИН ЗАВЕТ – 130 ГОДИНА
ОД РОЂЕЊА ДУШАНА ДУЦЕ
Ђ. ЦВЕТКОВИЋА, изложба
Историјског архива Ниш
- 34 Татјана Стеванчев**
АРХИВСКИ ФОНД
ПИОНИРСКА АТЛЕТСКА ШКОЛА
– СОМБОР
(1961–1965), 1961–1966.
- 37 Мирјана Бошкоћевић**
ПРОМОЦИЈА КЊИГЕ
СТОЈАН ЗАФИРОВИЋ „МОЈЕ
СЛУЖБОВАЊЕ У СРПСКИМ
ШКОЛАМА У СТАРОЈ СРБИЈИ У
ВРЕМЕ ПОСЛЕДЊИХ ГОДИНА
ТУРСКЕ ВЛАДАВИНЕ”
- 38 Грета Миличић**
ПРИКАЗ ИЗЛОЖБЕ
АРХИТЕКТОНСКА КУЛТУРА
МЕЂУРАТНОГ БЕОГРАДА ИЗ
ТЕХНИЧКЕ ДОКУМЕНТАЦИЈЕ
ИСТОРИЈСКОГ АРХИВА
БЕОГРАДА
- 39 Наташа Милошевић Дулић**
АРХИВСКА ГРАЂА У ТЕОРИЈИ
И ПРАКСИ, ЗБОРНИК
РАДОВА СА МЕЂУНАРОДНОГ
АРХИВИСТИЧКОГ
САВЕТОВАЊА, БР. 5, НОВИ САД
2021, СТР. 531

Унутрашња корица:

IN MEMORIAM
МИЛИЋ Ф. ПЕТРОВИЋ
(1949–2022)

Задња корица:

Дарко Пачавра
ОБЕЛЕЖАВАЊЕ ДАНА АРХИВА
У СРБИЈИ И ДОДЕЛА НАГРАДЕ
„ЗЛАТНА АРХИВА”

Насловна страна:

Душан Дуце Ђ. Цветковић (Ниш,
1892 – Ниш, 1978), глумац, драмски
писац, редитељ, вокални солиста,
композитор.

*Фотографија из архиве Музеја
позоришне уметности Србије*

РАД АРХИВИСТИЧКОГ ДРУШТВА СРБИЈЕ 2019–2023.

*Између нас и ништавила
стоји наша способност да се присећамо.*

Клаус Ман

Завршавајући четворогодишњи мандат који је од делегата Изборне скупштине поверен Извршном одбору, његови чланови (Лела Павловић, председник; Мирослав Дучић, Љиљана Дожић, Исидора Стојановић Теодосић, Душан Миловановић, Југослав Вељковски, Зоран Поповић, Сузана Петровић, Татјана Сегединчев, Драгош Петровић, Милан Стојановић, Стојанка Бојовић, Дејан Јакшић, Мирослав Јовановић, Јелена Ковачевић и Биљана Љубојевић) сумирали су активности кроз неколико важних сегмената:

1. Организацију четири међународна архивистичка саветовања: у Чачку (2019); Нишу (2020) под мотом *Култура сећања и заорава – архиви чувари памћења*; Новом Саду (2021) *Архиви – прошлост која траје*; Међавнику (2022) *Чувамо прошлост – мислимо на будућност*, на коме је први пут одржан радни састанак архивиста из архивске мреже са директором Државног архива Србије др Мирославом Перишићем и његовим сарадницима. Организационо је припремљено саветовање које ће бити одржано у Куршумлији, под мотом *Архиви инспиришу*, од 11. до 13. октобра 2023.
2. Реализацију рада три радне групе службе за заштиту архивске грађе и документарног материјала ван архива, које су водиле др Јасмина Живковић и Марија Милошевић. Највидљивији резултат, поред обавештавања и усаглашавања рада свих служби заштите архивске грађе и документарног материјала у Србији, јесте усвајање 26 модела образаца аката за јавне архиве. Тренутно је актуелна Радна група АДС за питања стечаја, односно ликвидације правних субјеката.
3. Штампана су три зборника радова (у којима је објављен 101 рад), четврти је припремљен за штампу (46 радова) које су реализовали чланови Редакције зборника *Архивска грађа у теорији и пракси*: Милорад Јовановић, Јасмина Живковић, Ненад Војиновић, Марија Тодоровић и Бошко Ракић (до одласка у пензију 2021) и уредник издања Слободанка Цветковић. Архивистима ће бити доступна 147 стручна рада из архивске делатности.
 - Објављена су четири информативна билтена АДС *Архивски гласник*, чији је уредник Љиљана Дожић, а чланови Редакције: Слободанка Цветковић, Мирјана Обрадовић, Милан Стојановић и Зорица Смиловић (заменила је Горана Давидовића, који је поднео оставку 2021).
 - У штампи је књига др Јасмине Живковић *Архивска грађа савезних фондова Архива Југославије 1945–1999*. која је настала на основу прве докторске дисертације из области архивистике у Србији и
 - Објављен је мали приручник за архиваре под називом *Од архиве до архива*, ауторки Слободанке Цветковић и Марије Милошевић.
4. Реализоване су четири радионице са архиварима из регистратура, уведена је и награда за Најбољу регистратуру која се додељује од 2019. године.
5. Организоване су две архивистичке радионице у Смедереву и Прокупљу, са прве су послати предлози измене *Закона о архивској грађи и архивској делатности*, на другој се говорило о закључцима радних група и приоритетима решавања проблема у архивској струци.
6. У сарадњи са Архивом Војводине и Друштвом архивских радника Војводине, организован је округли сто на тему „Коришћење архивске грађе и доступност података из архивске грађе”, уводна излагања имали су, поред архивиста, и покрајински заштитник грађана и председник Апелационог суда у Новом Саду.

7. Јавности је представљена јединствена изложба „Архиви Србије” у којој су учествовали: Државни архив Србије, Архив Војводине, Архив Косова и Метохије, Архив Југославије, Војни архив, Архив САНУ, Архив Бела Црква, Историјски архив Београда, Ваљева, Историјски архив Града Новог Сада, Зрењанина, Суботице, Смедерева, Смедеревске Паланке, Сомбора, Панчева, Сенте, Ниша, Крагујевца, Краљева, Ужица, Зајечара, Прокупља, Неготина, Врања, Лесковца, Јагодине, Пирота, Крушевца, Новог Пазара, Шапца и Чачка. Поред установа, свој рад су представила и струковна удружења: један од организатора, Архивистичко друштво Србије и Друштво архивских радника Војводине.

8. Извршни одбор је са члановима Друштва утврдио основне проблеме струке и запослених: решавање финансирања рада архива (преlazак на републичко финансирање у складу са Законом о архивској грађи и архивској делатности); утврђивање недостатка простора за пријем архивске грађе; проблем недовољног (стручног) кадра у архивима и немогућност запошљавања због важећих законских ограничења; ниске плате (нередовна исплата), непризнавање надокнада за виша звања; питање примене Закона о архивској грађи и архивској делатности и доношења подзаконских аката; утврђивање положаја архива у АП Косово, и визија њиховог рада и повећање смештајног простора. Истовремено се ради на решавању проблема који је везан за стицање репрезентативности Друштва које је основано 1954. и окупља 444 архивска радника из свих архива Србије, и има све потребне референце за добијање наведеног статуса.

У најкраћим цртама приказали смо четворогодишњи рад Друштва. Чланови Извршног одбора АДС захваљују установама и појединцима који су активно учествовали у његовом раду, уз жељу да следећи Извршни одбор настави рад на добробит струковног непрофитног, професионалног удружења, у циљу унапређења професије, интереса појединаца који се баве том професијом, не заборављајући ни јавни интерес.

*Лела Павловић, архивски саветник
Председник Архивистичког друштва Србије*

Слободанка Цветковић, архивски саветник
Историјски архив Пожаревац

ИЗВЕШТАЈ СА МЕЂУНАРОДНОГ АРХИВИСТИЧКОГ САВЕТОВАЊА „МЕЂАВНИК 2022“

Туристичко насеље „Међавник“, 5–7. октобар 2022. године

Под слоганом „Чувамо прошлост – мислимо на будућност“, у бајковитом амбијенту Дрвенграда на Међавнику, Архивистичко друштво Србије је и ове године, уз финансијску подршку Министарства културе и информисања Републике Србије, било домаћин за преко 150 учесника и гостију из земље и иностранства у периоду од 5. до 7. октобра 2022. године. Партнер у организацији био је Међуопштински историјски архив Чачак, а пријатељ саветовања као и сваке године „Тревис д. о. о.“ из Београда, наш „челични ослонац“ како и сами кажу у свом слогану.

Повод окупљања архивских радника из земље и региона, шести пут заредом, јесте Међународно архивистичко саветовање „Међавник 2022“ (Тара 2016, Тара 2018, Чачак 2019, Ниш 2020, Нови Сад 2021). Овогодишње саветовање карактерише рекордан број пријављених аутора, чак 61. Од тога, након селекције од стране Редакције, преостала су 53 потенцијална учесника. На саветовању, програмом је најављено учешће 48 аутора/коаутора са саопштењима. Због непредвиђених околности, саопштења је дало 46 аутора односно коаутора. Нису присуствовали др сц. Влатка Лемић, ИКА-РУС Хрватска, и коауторски тим мср Александар Василић / мср Роксанда М. Алексић. Ауторски тим проф. др Михаила В. Ларин / др асс. проф. Андреј Рибакон (Руска Федерација / Белорусија) и ауторка доц. Наталија Г. Суворцева (Руска Федерација) учешће су узели видео саопштењима. Извод из њихових реферата презентовао је Јованка Алимпић Вујичић (Архив Војводине). Саопштење колеге Славка Степановића (ИА Шумадије – Крагујевац) прочитала је Слободанка Цветковић.

Укупно 46 презентованих реферата били су распоређени у две основне теме, а у свакој од њих постојали су мањи тематски блокови који су третирали сродне проблеме. Прва тема „Архивска служба – питања и одговори“ имала је по програму 25 реферата (презентовано је 24), док је друга, „Извори за повесницу (Архиви и едукација)“, имала предвиђена 23 реферата (презентовано 22).

Ове године, учествовали су, поред колега из Србије, колегиница из Црне Горе, затим колегинице и колеге из Босне и Херцеговине, Словеније, Хрватске, Бугарске, Руске Федерације, Белорусије. Аутори су били из Државног архива Црне Горе, Државног архива у Вуковару, Архива Републике Словеније, са Руског државног универзитета и Белоруског истраживачког института за документацију и архивистику, Централног државног архива из Софије у Бугарској, са Свеучилишта,

односно Филозофског факултета у Загребу, Архива Босне и Херцеговине, Државног архива у Дубровнику, Института за савремену историју из Београда, Кантоналног архива Травник, Хисторијског архива Сарајево, Архива Брчко дистрикта Босне и Херцеговине. Од архива у Србији аутори су били из Државног архива Србије, затим из историјских архива из Лесковца, Прокупља, Крагујевца, Ниша, Кикинде, Београда, Јагодине, Краљева, Зрењанина, Зајечара, Архива САНУ, Архива Војводине и Архива Југославије. Програм су пратиле и колеге из бројних других архива у Србији. Посебно истичемо да су по први пут присуствовали сви директори матичних архива: Државног архива Србије др Мирослав Перишић, Архива Војводине др Небојша Кузмановић и Архива Косова и Метохије Марко Марковић, у чему видимо велики успех Друштва.

Саветовању су присуствовали и представници Архивистичког удружења Босне и Херцеговине, Удружења архивских радника Републике Српске, Архивистичког удружења Федерације Босне и Херцеговине, Друштва архивских запосленика Тузланског кантона, директорка Архива Босне и Херцеговине Данијела Мрда, директор Архива Републике Српске др Бојан Стојнић, директор ЈУ Архив Тузланског кантона др Омер Зулић, директор Државног архива Републике Северне Македоније Емил Крстески. Поздраве Хрватског архивистичког друштва у име председнице Силвије Бабић пренео је др Иво Орешковић из Државног архива Дубровник.

У оквиру свечаног програма у среду, 5. октобра, након поздравних речи председнице АДС Леле Павловић, директора Државног архива Србије др Мирослава Перишића, директора Архива Војводине др Небојше Кузмановића и др Иве Орешковића, уприличена је промоција Зборника радова *Архивска грађа у теорији и пракси* број 5 са Саветовања АДС одржаног 2021. године у Новом Саду. На промоцији су говорили др Саша Илић (Архив Народне банке Србије), др Љубинка Шкодрић (Институт за савремену историју), као део рецензентског тима и уредник Зборника Слободанка Цветковић (Историјски архив Пожаревац). Наглашено је да је Зборник и ове године напредовао, сви радови су рецензирани, категорисани, круг рецензената је проширен. Зборник је штампан средствима Министарства културе и информисања Републике Србије и Архива Војводине. Поред овог издања, презентован је и шеснаести број Информативног билтена АДС *Архивски гласник* о коме су говориле уредник Љиљана Дожић

(Архив Војводине) и члан Редакције Мирјана Миленковић (Историјски архив Београда). На крају се окупљенима обратио господин Јовица Зековић у име компаније „Тревис д. о. о.“ Београд, дугогодишњег пријатеља саветовања.

Признање „Најбоља регистратура 2022“ на предлог Архива Војводине, припало је компанији „НИС а. д.“ Нови Сад. Признање је у име добитника примио Дарко Ангелески.

Први радни дан Саветовања (четвртак 6. октобар), започео је промоцијом публикације Библиографија часописа „Гласник архива и архивистичких удружења Босне и Херцеговине“ (1961–2020), приређивача Амеле Бедаковић и Сејдалије Гушића, а коју је објавило Архивистичко удружење у Федерацији БиХ. Издање су промовисали Сејдалија Гушић у име приређивача, мр Омер Зулић и Селма Исић из ЈУ Архив Тузланског кантона. На овај начин Друштво настоји да развија међусобне везе и регионалну сарадњу и размењује информације о издавачким подухватима наших колега у региону.

Рад Саветовања је настављен у две паралелне сесије. Реферате у оквиру теме „Архивска служба – питања и одговори“ имали су: Марија Милошевић, *Обавезе јавних архива по Закону о архивској грађи и архивској делатности*, Сандра Марковић, *Zakon o arhivskoj djelatnosti - Crna Gora*, Милена Поповић Субић, *Јавна и приватна архивска грађа*, Стјепан Прутки, *Uredba o uredskom poslovanju u Republici Hrvatskoj – kako premostiti i ujednačiti nesuglasja?*, Бојан Цвелфар, *Projekt E-ARH. SI 2016-2021 in njegove ključne rešitve*, проф. др Михаил В. Ларин / др ас. проф. Андреј Рибак, *International Scientific Cooperation in the archives management*, Димитар Григоров, *Организација и рад бугарске Државне агенције „Архиви“*, доцент Наталија Геннадиевна Суровцева, *Проблеми категоризације и класифицирања архивних докумената у електронној среди / Problems of categorization and classification of archival documents in the electronic environment*, мср Светлана Перовић Ивовић, *Стратегија заштите архивске грађе у Србији у складу са изазовима и могућностима савремене конзервације*, Сениша Домазет, *Identificiranje i zaštita oštećenih dokumenata u Arhivu Bosne i Hercegovine*, Шимун Новаковић, *Uspostava i rad laboratorija za restauraciju i konzervaciju u Arhivu BiH*, Мирјана Димитријевић, *Примена нових законских решења у заштити архивске грађе и документарног материјала ван архива*, Драган Р. Лекић, *Рад службе заштите архивске грађе ван архива на територији Топличког округа*, Марија Тодоровић, *Заштита архивске грађе и документарног материјала стваралаца из области привреде*.

У оквиру теме „Извори за повесницу“, истог дана, реферате су изложили: Мирослав Јовановић / Борко Масалушић, *Збирка одликовања Архива САНУ*, Предраг М. Видановић, *Збирка поклона и откупа у Историјском архиву Пирот*, Милутин Милтојевић, *Збирка рукописних хроника, аутобиографија и биографија учесника НОР-а 1941–1950. Историјског архива Ниш*, Дарко Опалић, *Збирка Драгослава Страњаковића – Стара питања и нови Изазови*, Славко Степановић, *Историја*

малог човека и свакодневнице кроз Оријенталну збирку Историјског архива Шумадије – Крагујевац, др сц. Иво Орешковић, *Obiteljska pisma: kultura pisane komunikacije iseljenika s dubrovačkog područja*, Ивана Божовић, *Архивска грађа Државног архива Јужне Африке као извор за писање породичних историја*, др Драгомир Бонџић, *Трагови руских универзитетских професора беломиграната у београдским архивима*, Бранислав Милићевић / Ненад Шегуљев / мр Сениша Ђуричић, *Ново датовање рада Франсоа Никола Спар де Бенсторфа са освртом на импликације у истраживањима у домену развоја градова и градитељског наслеђа*, Јованка Алимпић Вујичић / Ивана Петровић, *Грађа Архива Војводине као извор за генеалошка истраживања*, мср Драган Белеслић / Срђан Сивчев, *Архивска грађа као извор за писање породичних историја и генеалошких истраживања у Историјском архиву Кикинда*, Тамара Вијоглавин Манчић, *Proučavanje prošlosti Jevreja posredstvom stranica razrednih knjiga prosvjetnih ustanova Brčko*.

Модератори на скупу у четвртак били су: Милена Поповић Субић (Архив Војводине) и Стјепан Прутки (Државни архив Вуковар), односно Ивана Божовић (Архив Југославије).

Истог дана, паралелно са сесијама одржана је и радионица за представнике стваралаца/ималаца архивске грађе којом је координирала Мирославка Аџић (Међуопштински историјски архив Чачак), а коју је осмислила др Јасмина Живковић (Историјски архив Пожаревац). У оквиру радионице презентована је брошура у издању АДС под називом „Од архиве до архива – корак по корак“ чије су ауторке Слободанка Цветковић (Историјски архив Пожаревац) и Марија Милошевић (Државни архив Србије). Брошура је намењена ствароцима/имаоцима документарног материјала и архивске грађе ради лакшег сналажења у извршавању својих обавеза по Закону о архивској грађи и архивској делатности.

У поподневним сатима 6. октобра организован је радни састанак директора и запослених у јавним архивима у Србији са директором Државног архива Србије др Мирославом Перишићем, на коме се разговарало о актуелним проблемима архивске службе и архива. Састанку је присуствовало преко 50 архивиста и покренуте су бројне важне теме. Састанком је председавао др Мирослав Перишић са колегиницама Славицом Солумун и Маријом Милошевић из Државног архива Србије.

У петак, 7. октобра, настављен је рад по сесијама. У оквиру теме „Архивска служба – питања и одговори“ реферате су презентовали: Душан Гутеша, *Седамдесет година од првог течаја за архивисте при Државној архиви НР Србије: почеци организованог стручног оспособљавања запослених у архивима*, Мирјана Миленковић, *Даница Гавриловић – визионарка српске архивистике*, Данијела Бранковић, *Мр Средоје Лалић – дојен српске и југословенске архивистике*, ванр. проф. др сц. Мартин Превишић / мр Томислав Бранђолица, *Arhivska eksplozija u Hrvatskoj: Izmjene Zakona o arhivskom gradivu i arhivima 2017. i 2018. godine*, Споменка Пелић / Мухамед Гачић, *Kako doći do namjenske zgrade – primjer*

Kantonalnog arhiva Travnik, Јасмина Латинковић, Техничка заштита архивске грађе – Услови смештаја, Милорад Јовановић, Питање периодизације и утврђивања архивских фондова органа власти и управе у постсоцијалистичкој Србији, Видосава Ераковић / Весна Ђокић, Вало-ризация архивске грађе фонда Министарство иностраних послова Краљевине Југославије – Административно-правно одељење (1918–1941), мр Мирјана Богосављевић, Из грађе Државног архива Србије: Фонд Министарство социјалног старања НРС 1944–1951, Александар Бережнов, Утицај корона вируса на рад са истраживачима у Историјском архиву Краљево.

У оквиру теме „Извори за повесницу” и подтеме „Архиви и едукација” радове су презентovali: др Борис Булатовић, *Лични фонд академика Светозара Петровића као извор за изучавање књижевноисторијских и књижевнотеоријских тема*, мр Александра Пијук Пејчић, *Исидор Ђурђевић и његова оставштина*, др Светлана Стефановић, *Криста Ђорђевић – прилог за биографију*, Горан Милосављевић, *У улози повереника Кнежевине Србије: Анализа личног фонда Антонија Орешковића*, Ван-да Војводић Мицова, *Лични фондови у Историјском архиву Зрењанин са посебним освртом на лични фонд Тодора Манојловића књижевника*, Зорица Смиловић, *Архивска педагогија – анализа, искуства, значај*, Ивана Гојковић, *Рад Архива Војводине на очувању и неговању културе сећања*, Оливера Митровић, *Архиви и едукација – Улога архива у ширењу знања, образовања, културе сећања (примери из праксе ИА Зрењанин)*, Агим Јанузи / Велибор Тодоров, *Едукација и архив у служби грађана*, Никола Арсић, *Часопис „Пешичаник” – Од локалног до националног.*

Улога модератора у петак је поверена Милораду Јовановићу (Историјски архив „Средње Поморавље” Јагодина) и Данијели Бранковић (Архив Војводине), односно др Борису Булатовићу (Архив Војводине).

Архивистичко друштво Србије дугује захвалност на првом месту Министарству културе и информисања на финансијској подршци коју пружа из године у годину. Захвалност дугује и колегама из Међуопштинског историјског архива Чачак и Историјског архива Пожаревац за техничку подршку. Посебну захвалност дугује Архиву Војводине за несебичну помоћ у штампању Зборника радова са Саветовања одржаног 2021. године у Новом Саду, за које су били и суорганизатори. АДС захваљује Јованки Алимпић Вујичић на преводу презентација колега из Руске Федерације, односно Белорусије, проф. др Михаила В. Ларина и др асс. проф. Андреја Рибакова, односно презентације доцента Наталије Г. Суровцеве.

Сви су сагласни да је овај вид организовања едукативних саветовања један од најбољих начина за међусобно повезивање архивиста из Србије и региона, за учење и напредовање у струци, размену искустава и информација, те да са овим обликом окупљања стручњака из архивске делатности из земље и окружења треба наставити и у будућности. Радује чињеница што се сваке године укључује све већи број колега, како идејама, тако и доприносом у реализацији Саветовања.

ЗАКЉУЧЦИ СА МЕЂУНАРОДНОГ АРХИВИСТИЧКОГ САВЕТОВАЊА „МЕЂАВНИК 2022”

Међавник, 5–7. октобар 2022.

Комисија за израду закључака са Међународног архивистичког саветовања Архивистичког друштва Србије „Међавник 2022” одржаног од 5. до 7. октобра 2022. године, у саставу: Милена Поповић Субић, архивски саветник (Архив Војводине), Слободанка Цветковић, виши архивист (Историјски архив Пожаревац) и Милорад Јовановић, архивски саветник (Историјски архив „Средње Поморавље” Јагодина), предлаже следеће закључке:

- Архивистичко друштво Србије је унапредовало током година и постало значајан фактор у унапређењу архивске струке. Потребно је да постојање и улога АДС буду дефинисани и препознати у Закону о архивској грађи и архивској делатности, те је неопходно упутити захтев надлежном Министарству за измене и допуне Закона у том смислу. Измењеним законским решењем потребно је дефинисати положај АДС у оквиру архивске службе и архивске мреже, као и однос АДС као струковног удружења и Министарства културе и информисања Републике Србије. Сматрамо да је од значаја за струку да и стручњаци окупљени у струковном удружењу архивиста буду заступљени у стручним комисијама које формира Министарство културе везано за рад архивске службе и архива, односно културног наслеђа уопште;
- Потребно је што хитније завршити процес утврђивања репрезентативности АДС;
- Упутити допис/апел Министарству културе и информисања Републике Србије и указати на три кључна проблема архива и архивске службе: недостатак (адекватног) простора за смештај архивске грађе, сигурно финансирање и улагање у архиве (прелазак на републичко финансирање) као и потребу за запошљавањем стручних кадрова у архивима. Архиви немају уједначено финансирање из чега проистичу бројни проблеми.

Архиви немају адекватног и расположивог смештајног простора за архивску грађу што је повезано са обављањем основне делатности. У свим архивима је последњих година драстично смањен број запослених због природног одлива услед пензионисања и забране запошљавања, те се потреба за стручним кадром осећа у свим сегментима рада, а посебно на пословима везаним за примену информационих технологија. Потребно је израдити Стратегију развоја архивске делатности која ће дугорочно дефинисати рад архивске службе у Србији и дефинисати начине решавања ових кључних проблема;

- Овогодишње Саветовање карактерише импресиван број излагача (од 48 предвиђених у програму, изнето 46 реферата) који су адекватно и бројем и обимом, али и тематиком реферата представили јавности захтеве струке и могућности коришћења архивске грађе, поставили питања, али и понудили одговоре;
- Актуелним стручним темама произашилим кроз примену Закона о архивској грађи и архивској делатности обрађени су проблеми и представљена су решења у погледу заштите архивске грађе ван архива, стручног надзора и смештаја у регистратурама;
- Обавезе јавних архива, али и стваралаца и ималаца архивске грађе и документарног материјала су таксативно набројане у Закону, те их као такве треба доследно спроводити;
- Електронски документ и е-архивирање је наша реалност, те је потребно искористити искуства других држава и архивских служби и тиме скратити пут и смањити грешке у изналажењу најбољих решења;
- Неопходно је што хитније заокруживање рада архивске службе доношењем подзаконских аката који ни две године од доношења закона нису донети. Питања и проблеми изнети у рефератима на Саветовању недвосмислено су указали на потребу њиховог што хитнијег доношења;
- Публикација „Од архиве до архива – корак по корак” која је презентована на Саветовању показује важност интерактивног приступа према обвезницима Закона и представља креативан вид међусобне сарадње у остваривању заједничке мисије на очувању архивске грађе;

- Анализа стваралаца архивске грађе указује на потребу да се изменама Закона направи разлика у заштити јавне и приватне архивске грађе с обзиром на број стваралаца и врсту архивске грађе и документарног материјала које стварају;
- Потребно је у складу са друштвено-политичким и државно-правним развојем Србије издвојити постсоцијалистички период и утврдити хронолошку детерминанту која представља дисконтинуитет са претходним социјалистичким периодом и упоредо са тим утврдити критеријуме за разграничење архивских фондова социјалистичког и постсоцијалистичког периода (пре свега органа власти и управе и судства);
- Неопходно је пратити захтеве и могућности савремених, иновативних технологија у процесу конзервације и рестаурације оштећених докумената;
- Потребно је анализирати искуства држава у окружењу у погледу нормативног регулисања архивске делатности, што ће резултирати бољим и савременијим моделима наших решења, како у погледу закона, уредби или подзаконских аката, тако и у сегменту организације архивске службе;
- Међународна научна и стручна сарадња између архивских установа има перспективу и на њој треба устрајати без обзира на разлике у моделима законодавства појединачних држава;
- Проблеми класификације докумената у електронском окружењу су изазов за све архивске службе и архивске професионалце. У том послу неопходно је применити и принципе класичног архивирања и архивистике;
- Неопходно је афирмисати питање образовања архивиста у формалном смислу и ангажовати сва релевантна архивска удружења и кредибилне архивисте који ће радити на отварању катедре за архивистику на факултетима у Републици Србији;
- Уочена је потреба за додатним образовањем архивиста, посебно у области дигиталне писмености и на пољу презентовања архивске грађе у дигиталном свету, те је неопходно подстицати колеге на пољу како формалног, тако и неформалног стручног усавршавања;
- Редакција Зборника радова са саветовања треба да настави у правцу мотивисања и окупљања

што већег броја аутора, који својим конкурентним прилозима доприносе квалитету издања. Неопходно је подстицати и усмеравати ауторе на обраду тема из архивске теорије са оригиналним научним приступом, поред стручних и прегледних радова који се односе на архивску праксу;

- Потребно је што хитније формирање Архивског савета који би потом започео са обављањем послова који су дефинисани Законом о архивској грађи и архивској делатности;
- Обезбедити техничке услове за функционисање Архива, уједначити рад у стручним операцијама и пословима на нивоу архивске службе Србије и дефинисати начин рада и уноса података. Акцент у плановима и програмима архива у Србији треба да буде на сређивању и обради архивских фондова, њиховој заштити кроз микрофилмовање и дигитализацију и на уносу података у Архис, ради његовог пуног функционисања према истраживачима и у заштити архивске грађе;
- Неопходно је радити на микрофилмовању и дигитализацији архивске грађе у циљу заштите у складу са законом и у том смислу обезбедити адекватну опрему и кадрове;
- Покренути процес изградње заједничког депоа за комплетан Архивски фонд Републике Србије на тајној локацији где ће се смештати један примерак микрофилмоване архивске грађе из целе Србије;
- Наставити активности на окупљању истраживача архивске грађе, историчара и других сарадника из научних и других институција, односно подстицати учешће колега са саопштењима о архивским фондovima и архивској грађи јер се на тај начин презентује богатство писане заоставштине која се чува у архивима... Радови и саопштења на овогодишњем скупу на најбољи начин промовишу то богатство (грађа за генеалогичка истраживања, историју породице, историју књижевности, културе, политике и друштва, историју „малог човека“...);
- Пандемија светских размера пореметила је функционисање свих аспеката живота и рада, па и рада архива. Потребно је забележити „тренутак“ и стање архива, њихов рад и функционисање у времену пандемије као један од примера последица светске пандемије на друштво и културу уопште;

- Изучавањем прошлости архивске делатности у Србији и подсећањем на значајна имена српске архивистике граде се стабилни темељи струке за будуће генерације архивиста;
- Едукација о архивима и архивској грађи и њиховом значају од најмлађег узраста је веома битна, те у вези с тим треба дефинисати правце архивске педагогије у будућности;
- Закључке са Саветовања доставити Министарству културе, Државном архиву Србије и поставити на веб-сајт АДС.

АРХИВСКА КЊИГА – ОСНОВНА ЕВИДЕНЦИЈА О АРХИВској ГРАЂИ И ДОКУМЕНТАРНОМ МАТЕРИЈАЛУ

Дефинисање основне евиденције о архивској грађи и документарном материјалу насталом у раду њихових стваралаца је питање које је редовно заокупљало пажњу архивистичке струке. Значајан помак у дефинисању архивске књиге учињен је доношењем Закона о архивској грађи и архивској служби СР Србије из 1967. године (Сл. гласник СРС, бр. 12/67), када су први пут прецизније дефинисана права и обавезе стваралаца архивске грађе и регистратурског материјала (назив који је раније био у употреби, а сада је законом дефинисан као документарни материјал). Међу бројним стручним упутствима донетим након усвајања овог закона је и Упутство о начину вођења и коришћења архивске књиге органа управе које је донело Архивско веће Архива Србије (Архивски преглед, број 1-2, Београд 1970). Овим упутством први пут су органи управе били у обавези да у оквиру канцеларијског пословања воде архивску књигу као општи инвентарни преглед целокупног регистратурског материјала насталог њиховим радом. Комплетан регистратурски материјал уписиван је у архивску књигу по систему архивирања који је важио у време његовог настанка и то по годинама, врсти и количини. Архивска књига је вођена на обрасцу који је имао седам рубрика: Редни број уписа, Датум уписа, Година настанка, Садржај, Укупан број регистратурских јединица, Просторије и полице и Примедба (број решња о излучивању или примопредаји архивске грађе надлежном архиву). Вођење архивске књиге није било обавеза свих стваралаца регистратурског материјала већ само органа управе.

Републички секретаријат за правосуђе и општу управу 1981. године доноси ново Упутство о начину вођења и коришћења архивске књиге (Сл. гласник СРС, бр. 47/81) којим је обавеза вођења архивске књиге проширена на све органе и организације које врше јавна овлашћења. Образац архивске књиге из 1981. године је суштински истоветан обрасцу из 1970. године.

Уредбом о канцеларијском пословању органа државне управе из 1992. године (Сл. гласник РС, бр. 80/92) и Упутством о канцеларијском пословању органа државне управе из 1993. године (Сл. гласник РС, бр. 10/93, 14/93) прописано је да органи државне управе у архивску књигу уписују регистратурски материјал из претходне године најкасније до 30. априла текуће године. Образац архивске књиге за органе управе у односу на претходни има две нове рубрике: Класификациона ознака и Рок чувања. Овом уредбом обавеза вођења архивске књиге утврђена је само за органе државне управе. Међутим, архиви у Србији су, користећи се принципом аналогije, захтевали да архивску књигу воде и

остали ствараоци и имаоци архивске грађе и регистратурског материјала.

Закон о културним добрима (Сл. гласник РС, бр. 71/94) у члану 37. обавезује државне органе и организације, органе јединица територијалне аутономије и локалне самоуправе, установе, предузећа и друга правна лица у току чијег рада настаје регистратурски материјал, да означавају и датирају регистратурски материјал и воде основну евиденцију о њему. Овај закон као и други подзаконски акти донети после њега нису прецизирали шта се подразумева под основном евиденцијом, нити су дефинисали архивску књигу као основну евиденцију. Та нејасноћа и недоумица остаће присутна све до доношења новог Закона о архивској грађи и архивској делатности (Сл. гласник РС, бр. 6/2020). Овај закон у члану 9. став 2. тачка 6 и 7 прописује обавезу стваралаца и ималаца архивске грађе и документарног материјала, осим физичких лица, да воде архивску књигу на прописаном обрасцу и доставе надлежном архиву препис архивске књиге најкасније до 30. априла текуће године, за документарни материјал настао у претходној години.

Образац архивске књиге прописан је Правилником о обрасцу архивске књиге (Сл. гласник РС, бр. 34/2022). Архивска књига је најновијим прописима дефинисана као основна евиденција о целокупној архивској грађи и документарном материјалу насталом у раду ствараоца, односно општи инвентарни преглед целокупног архивског и документарног материјала из ранијих година, коју су ствараоци и имаоци архивске грађе и документарног материјала обавезни да воде од оснивања, као и документарног материјала који се по било којем основу налази код ствараоца и имаоца. Прописано је да се архивска књига може водити у папирном и електронском облику. Упис архивске грађе и документарног материјала у архивску књигу врши се хронолошки, по годинама и класификационим ознакама, по називу категорија документарног материјала према важећој Листи категорија архивске грађе и документарног материјала са роковима чувања. Образац архивске књиге има једанаест рубрика. У прву рубрику „Редни број” уписују се од броја један надаље бројеви документарног материјала исте врсте (исте класификационе ознаке) насталог током једне године, без обзира на број јединица. Редни бројеви се настављају у књизи континуирано из године у годину. Документарне јединице обележавају се редним бројем под којим се материјал одређене врсте води у архивској књизи. У другу рубрику „Датум уписа” уписује се дан, месец и година уписа документарног материјала. Документарни материјал

из претходне године уписује се у архивску књигу најкасније до краја априла наредне године. У трећу рубрику „Година настанка” уписује се година, односно раздобље у којем је документарни материјал настао. За документарни материјал који обухвата податке из више година, уписује се почетна и завршна година, односно распон година. У четврту рубрику „Садржај” уписује се кратка садржина документарног материјала. У пету рубрику „Класификациона ознака” уписује се класификациона ознака документарног материјала. У шесту рубрику „Рок чувања из Листе категорија” уписује се рок чувања документарног материјала из усвојене Листе категорија. У седму рубрику „Број сагласности на Листу категорија” уписује се број сагласности надлежног архива на усвојену Листу категорија. У осму рубрику „Количина документарног материјала” уписује се укупан број јединица (фасцикла, кутија, регистратор) истоврсног документарног материјала, односно код електронског документарног материјала и електронске архивске грађе уписује се формат и меморијски капацитет за сваки унос посебно. У девету рубрику „Просторије и полице/уређаји за складиштење са локацијом” уписује се податак у којој просторији, полици и ормару је смештен документарни материјал, као и све промене у вези са смештајем, односно код електронског документарног материјала уписује се врста уређаја за складиштење података са локацијом где се налази. У десету рубрику „Број и датум записника” уписује се број и датум давања сагласности од стране надлежног архива за издавање ради уништења документарног материјала којем је истекао рок чувања. У једанаесту рубрику „Примедба” уписују се подаци у вези са издавањем или предајом архивске грађе надлежном јавном архиву, односно додатне информације од значаја за претрагу и приступ подацима.

Пракса вођења архивске књиге до доношења и примене новог Закона показује да је архивску књигу водио мали број стваралаца, да архивске књиге нису редовно и ажурно вођене, да је један број стваралаца водио архивску књигу на обрасцу из 1981. године, а други на обрасцу из 1993. године. Такође, пракса је показала да лица која воде архивску књигу нису довољно едукована и оспособљена за тај посао. У поступку вршења стручног надзора над ствараоцима од стране архива, у знатном броју случајева је утврђено да архивске књиге не одговарају стварном стању и поретку документарног материјала и архивске грађе, да категорије документарног материјала нису разграничене у складу са важећом Листом категорија и да поједине рубрике нису адекватно попуњаване. Треба напоменути и да је било стваралаца који су водили више архивских књига, који су самоиницијативно додавали и избацивали поједине рубрике обрасца архивске књиге. За овакву праксу свакако има кривице и до стручног надзора, јер архивисти нису довољно инсистирали на вођењу архивске књиге, а и казнена политика је била блага, тако да ствараоци нису озбиљно схватили ову обавезу нити њену сврху.

С обзиром на то да Закон о архивској грађи и архивској делатности у члану 65. предвиђа високе новча-

не казне за ствараоце који не доставе препис архивске књиге у законском року, већина стваралаца је тежиште у примени закона ставила на достављање преписа архивске књиге надлежном архиву и доношењу општих аката који регулишу канцеларијско и архивско пословање. Поставља се питање колико су достављене архивске књиге сачињене у складу са важећим Правилником о обрасцу архивске књиге, јер ствараоци у настојању да испоштују законски рок за достављање преписа архивске књиге више воде рачуна о форми него о суштини. Новим Законом предвиђен је далеко већи број стваралаца који су у обавези да воде архивску књигу него што је то раније био случај, тако да ствараоци „затрпавају” архиве бројним захтевима које архиви нису у могућности да обраде и провере због кадровских ограничења.

Ствараоци који су правилно и ажурно водили архивску књигу и пре ступања на снагу новог Закона о архивској грађи и архивској делатности, могу да наставе исту да воде на новом обрасцу без потешкоћа, док ствараоци који нису до сада водили архивску књигу морају да обаве одређене претходне послове. Они морају да изврше попис (инвентарисање) целокупне архивске грађе и документарног материјала од оснивања, да изврше идентификацију и класификацију документације по врстама и групама предмета у складу са важећом Листом категорија, да успоставе поредак архивске грађе по врстама и хронолошки по годинама и након тога у складу са Правилником о обрасцу архивске књиге изврше упис архивске грађе и документарног материјала у архивску књигу.

Значај вођења архивске књиге је у томе што она обезбеђује да се у сваком тренутку имају подаци о насталом документарном материјалу код сваког ствараоца, да њено постојање омогућава да се може вршити уништавање документарног материјала чији су рокови чувања истекли и да се може на квалитетан начин вршити предаја архивске грађе доспеле за преузимање надлежном архиву. Такође, правилно и ажурно вођење архивске књиге омогућава архивима да успоставе тачне и потпуне евиденције о насталом документарном материјалу и архивској грађи код стваралаца на територији њихове надлежности. Архивска књига поред евиденционог и информативног средства је постала значајно средство у заштити и очувању архивске грађе као културног добра.

РЕШАВАЊЕ ЗАХТЕВА КОРИСНИКА АРХИВСКЕ ГРАЂЕ – ЗАХТЕВИ О РАДНОМ СТАЖУ И ЗАРАДИ КРОЗ ПРАКСУ ИСТОРИЈСКОГ АРХИВА УЖИЦЕ

Иако су прошле више од две године од усвајања дугоочекиваног Закона о архивској грађи и архивској делатности (*Сл. гласник РС*, бр. 6/2020), а како још увек није формиран Архивски савет, овакве идеје о размени искустава у раду архива су веома драгоцене за унапређење архивске праксе.

У раду колегинице Слободанке Цветковић у претходном броју *Архивског гласника* покренута је врло значајна и важна тема, која је годинама, а можда и деценијама актуелна у скоро свим архивима у Србији. Решавање захтева о радном стажу и заради поднетих како од стране физичких лица, тако и од Републичког фонда ПИО (у даљем тексту Фонд) је велики изазов и проблем пред запосленима у Служби депоа. Проблеми и потешкоће са којима се суочавају запослени у Депоу су описани и презентовани у раду колегинице Цветковић, тако да би се у даљем тексту више бавио начином рада и приступу решавања ове врсте захтева у Архиву Ужице.

Историјски архив Ужице надлежан је над територијом осам општина Златиборског округа (Ариље, Бајина Башта, Косјерић, Нова Варош, Пожега, Прибој, Пријеполје, Чајетина) и Град Ужице и Општина Ивањица, која припада Моравичком округу. У периоду после двехиљадине године преузето је око два километра од стваралаца архивске грађе и документарног материјала у привреди које су ликвидирани или у којима је покренут стечајни поступак.

Годишње се на Писарницу Архива поднесе око 1500 захтева за решавање разних лично-правних ствари, а међу њима највише је захтева за остваривање права пред РФ ПИО (у даљем тексту Фонд). У Историјском архиву Ужица они чине око 70% од укупног броја захтева (око 1100 захтева).

Тачно и прецизно поднет захтев од стране корисника је предуслов за обраду захтева. Подношење Захтева за достављање података о зарадама запосленог обавезно мора да садржи тачан назив радне организације, као и назив радне јединице у оквиру матичне организације у којој је био запослен подносилац захтева (нпр. Индустрија тепиха Ивањица је имала два ООУР-а, Класику и Итисон, у оквиру њих преко 10 радних јединица. Тражење података у овако сложеној радној организацији без тачно наведене радне јединице је обиман истраживачки посао и захтева доста времена да се тачно и прецизно утврде подаци). За жене је потребно навести девојачко презиме. Достављање копије Радне књижице је обавезан прилог, јер се ту налази Лични број радника, који се користи за идентификацију запосленог док није уведен ЈМБГ грађана.

Закон о ЈМБГ је ступио на снагу 1976. године, али на територији Србије је почео да се примењује од 1984. године. Радна књижица је битна и при утврђивању радног стажа (странке на захтеву напишу целу годину, а у ствари су радили само пар месеци у тој години).

Пракса Историјског архива Ужица је да се на захтеве о зарадама и радном стажу достављају искључиво и само картони личног дохотка или исплатне листе уколико нема картона зарада. Иако ова врста докумената није оверена, они су детаљнији и прецизнији у односу на М4 образац.

Раније решавајући захтеве Фонда достављали смо М4 образце, али су нам враћали захтеве као некомплетне и тражили да доставимо картон зарада или другу финансијску документацију која садржи податке о часовима, зарадама и другим примањима запосленог. Након неколико састанака представника РФ ПИО Филијала Ужица и представника Историјског архива Ужице донет је заједнички закључак да се на овакву врсту захтева достављају искључиво картони зарада, уз помоћ којих референти у Фонду могу да измене податак у М4к или да потврде чињенице које се у њему налазе. Такође је одлучено да се примени члан 44. алинеја 2 Закона о архивској грађи и архивској делатности (*Сл. гласник РС*, бр. 6/2020) који гласи: *Изузетно, државним органима могу, на одређено време, позајмити оригиналну архивску грађу, уз обавезну израду заштитне копије на терет државног органа.* Предложено је да ми копирамо М4 образце, стваралаца чија се грађа чува у Архиву, а које Филијала не поседује о трошку РФ ПИО, али ово се још увек није реализовало.

Овакав начин решавања захтева у великој мери олакшао је рад запослених у Служби депоа Историјског архива Ужица, а и колега у РФ ПИО у комплетирању захтева.

У захтеву који Фонд упути Архиву за прибављање података о чињеницама о којима се воде службене евиденције је већ у наслову споран. Архиви **чувају, а не воде** службене евиденције других. У даљем тексту захтева референт Фонда набраја шта све треба обрађивач захтева у Архиву да достави и то: пријаву М4, лични картон зарада, платне спискове... Овде се поставља питање да ли је потребно да радник у депоу изврши комплетирање предмета за потребе референта Фонда и ово је кључни проблем. Да ли ми постајемо архивари Републичког фонда ПИО?

Документацију као што су М4к образац, М1/2 образац (одјаве/пријаве), Фонд је дужан да чува по службеној дужности. Ако референт у Фонду уочи

недостатак у М4к обрасцу, беспотребно је доставити копију документа у који је већ извршен увид. Републички фонд ПИО и Републички фонд социјалног и здравственог осигурања су некад били један државни орган, док су постојали СИЗ-ови и звао се Самоуправна интересна зједница за социјално, здравствено и пензијско осигурање и почетком 1990. године су раздвојени на два различита фонда. Многи ствараоци архивске грађе и документарног материјала нису ажурни у предаји документације Фонду и у фонду недостаје та врста документација (информација од колега из Филијале

ПИО фонда Ужице). Материјални трошкови које у архивима ствара решавање овакве врсте захтева су велики. Цитирани члан 44. Закона о архивској грађи и делатности може да се искористи и да ми услужно уз накнаду трошкова копирања допунимо податке који недостају РФ ПИО осигурања и самим тим смањимо број захтева ове врсте у архивима.

Бољом и успешнијом сарадњом наших установа и међусобном сарадњом у сваком случају доприносимо крајњем кориснику наших услуга.

*Слободанка Цветковић, архивски саветник
Историјски архив Пожаревац*

КАКО РЕШАВАТИ ЗАХТЕВЕ КОРИСНИКА АРХИВСКЕ ГРАЂЕ? ЗАХТЕВИ ИЗ АРХИВСКЕ ГРАЂЕ СУДОВА

У претходном, шеснаестом броју *Архивског гласника* објављен је чланак под насловом „Како решавати захтеве корисника архивске грађе” посвећен решавању захтева који се односе на радни стаж. Чланак који је овом приликом пред читаоцима посвећен је решавању захтева корисника који се односе на архивску грађу из фондова судске провенијенције, а која се чува у Историјском архиву Пожаревац.

Јавни архиви у Републици Србији на основу члана 42. Закона о архивској грађи и архивској делатности (*Службени гласник Републике Србије*, бр. 6/2020) на захтев корисника издају уверења, оверене копије и преписе докумената чије оригинале чувају и који имају доказну снагу јавне исправе у складу са законом којим се уређује општи управни поступак.

У архивима у Србији грађа судова представља значајан део архивске грађе која поред историјског има огроман значај за остваривање грађанских права и утврђивање грађанских стања. У Историјском архиву Пожаревац чува се више архивских фондова судске провенијенције (срески судови, општински судови, Окружни суд Пожаревац...) разврстаних по периодима, од којих је грађа Окружног суда Пожаревац (1944/45) проглашена за културно добро од изузетног, док је више фондова среских/општинских судова (Пожаревац, Петровац, Жабари) за грађу до 1966. године, проглашено за културно добро од великог значаја. Најчешће коришћена архивска грађа јесте грађа среских односно општинских судова која садржи првостепене предмете кривица, парница, оставина, ванпарница, овера, земљокњижне предмете... У архив долази углавном сређена по врстама предмета и годинама, што умногоме олакшава рад у архиву. Архивска грађа за сваку од врста предмета садржи списе и евиденције (уписник и именик уз уписник), осим предмета овера за које углавном воде само уписник (у грађи фонда Општински суд Пожаревац за предмете овера именик је вођен само за 1974. и 1975. годину). Захтеве за доставу оверених копија ове врсте документације упућују грађани, судо-

ви, правна лица и други државни органи. Корисници у Историјском архиву Пожаревац подносе захтеве на утврђеним обрасцима са прецизно дефинисаним подацима које подносилац мора да наведе, што касније олакшава рад у депоу на проналажењу документације и одговору на захтев.

Најчешће се потражују предмети оставина, оставинско решење или комплетан предмет из грађе среских односно општинских судова. Потрага за предметом оставине (ознака О) ако је назначен тачан број предмета и година је једноставна. Предмет се тражи у одговарајућој архивској кутији или свежњу у оквиру године. Ако предмета нема на месту проверава се уписник из кога се у рубрици „примедба” утврђује евентуално даље кретање предмета. Ако је у уписнику назначен нови број предмета са којима је тражени предмет здружен (спојен), претрага се врши по новом броју и години. Ако предмета ни ту нема, прати се даље упис у уписнику за тај број (евентуалне здруживање или промена броја предмета) ако их има. Ако нема даљих података о кретању предмета, а ни самог предмета ни на једном од назначених места, издају се фотокопије дела уписника (насловна страна и страна са уписом) за тражено лице и издаје уверење. Уколико је суд у процесу примопредаје архивске грађе доставио прецизне спискове где је сваки појединачни предмет наведен, може се извршити провера и констатовати да ли је или није примљен по примопредајном записнику.

Ако подносилац захтева не поседује тачан број оставинског предмета, претрага се мора вршити према именику за уписник оставина (азбучни регистар), а од података је неопходно имати име и презиме преминулог, име оца, датум смрти и/или година смрти и пребивалиште лица чија се оставина тражи. Корисници при подношењу захтева из незнања уместо имена и презимена умрлог наведу имена наследника, што неће резултирати проналажењем предмета ако немамо тачан број и годину. Кроз именик (почев од године/датума смрти па на даље) се тражи одговарајући упис оставине за тра-

жено лице и utvrđuje година и број оставинског предмета (ако је расправљана заоставштина). Дешава се често да оставинска расправа није одржана у истој години када је смрт наступила, некад ни после више година, па и деценија, па се именици морају проверити за више година, односно за читав период до када се располаже архивском грађом у архиву. У недостатку именика могуће је исто utврдити прегледом уписника, али је то доста обимнији и захтевнији посао, што због количине информација које треба обрадити, што због често нечитких рукописа радника писарнице у судовима који су их водили. После провере у именику/уписнику и utврђивања броја и године под којим је уписан може се тражити предмет у списима (у години и под бројем који је наведен). У уписнику, у рубрици „напомена/примедба” може се десити да је назначено да је предмет у неком тренутку здружен са другим предметом, услед чега може доћи до промене места и године архивирања. Дешава се и да се предмет здружује кроз неколико година, а потом се опет враћа на први упис, што се опет прати кроз уписник. Може се десити и да предмета нема. У случају када предмета нема (имати на уму да се сви предмети не чувају трајно, нпр. оставински предмети лица за које је utврђено да немају имовине или је поступак из неког другог разлога обустављен), а нема напомена у уписнику о даљем кретању, издаје се уверење да предмет није пронађен, да нема података о кретању предмета, а у прилогу уверења се доставља насловна страна и део/делови уписника где је предмет уписан, односно предмети са којима је здружен. Тражењем кроз уписник срећемо се и са ситуацијом да је на једно име уписано више оставинских предмета. Разлог за то је покретање поступка по службеној дужности, по достави смртовнице од стране надлежне матичне службе, односно када то ураде наследници. У тим случајевима суд нови предмет здружује са претходним. Често су здружени предмети супружника и блиских сродника. На захтев корисника издаје се фотокопија целог предмета или само оставинско решење. Поред оставинског решења предмет садржи и другу документацију од значаја, смртовницу, уверење из Катастра, оверене уговоре, тестамент и др. Понекад поред првобитног решења постоји и допунско решење, те и њега треба фотокопирати. Судови често траже „извештај да ли је расправљана заоставштина” после смрти неког лица и није неуобичајено да се претрагом кроз именик или уписник од године смрти па до последње године у архиву не нађе никакав податак. Тада се издаје уверење да упис расправе заоставштине иза смрти назначеног лица није пронађен. Обавезно се наводи податак у ком фонду, које врсте евиденција и за који период су прегледане. То значи да оставински поступак није ни вођен.

За предмете парница (ознака *Г* или *П*) поред списка, као евиденције постоје именици и уписници. Процедура проналажења парничних предмета је слична као код оставинских ако се има тачан број парнице. Међутим, ако не постоји тачан број, већ само оквирна година или више година, онда се претражује по именику (регистру) кроз више година.

Овде треба обратити пажњу јер именици имају рубрике „тужени” и „тужилац”. Именик се води према туженом лицу. Зато је важно да корисник приликом подношења захтева наведе ко је тужени а ко тужилац (и одакле су), јер у супротном се именик мора претраживати по обе супарничке стране. Код предмета парница постоји специфичност да су предмети преношени кроз више година као нерешени и као такви су се уписивали у уписнику на почетку уписника за сваку годину као „предмети пренети из претходних година”. Bitно је пажљиво проверити кроз рубрике јер се дешава да се предмет као нерешен преноси у више година, а онда у некој од година промени број те се даље мора тражити по новом броју (промена броја се наводи у рубрици „примедба” или „напомена”). Из предмета парнице се може издати пресуда, односно друга документа по захтеву корисника или фотокопирати цео предмет. Приликом копирања пресуде треба водити рачуна и копирати онај примерак на коме је стављена ознака правоснажности.

Сличан је поступак и са предметима кривица (ознака *К*, *Км*, *Ктн*, *Кис* и др.). У именику се претрага врши по имену и презимену окривљеног, а у уписнику се поред броја и године покретања предмета наводи прво подносилац тужбе, а потом окривљени, кривично дело итд.

Ванпарнични предмети (ознака *Р*) најчешће се односе на уговоре о доживотном издржавању и друга судска поравнања. Потрага за ванпарничним предметима је слична као код осталих предмета. Уз списе постоји уписник у коме се поред броја и године уноси име предлагача и противне стране. Именик се води по презимену и имену лица на које се односи предмет, а не према предлагачу, тако да то треба имати на уму приликом подношења захтева корисника, осим у случају ако у захтеву није наведен тачан број предмета и година.

Проблем у проналажењу предмета, осим у случају када постоји тачан број и година, представљају уговори и друге овере (ознака *Ов*), јер за њих поседујемо само уписнике у којима странке под бројем уписа предмета својеручно стављају потпис или отисак прста. Службеник суда који оверава документ је уписивао број, датум и врсту документа који је предмет овере и број исправе (личне карте или пасоша). Потписи странака су углавном нечитки и тешки за идентификацију, да не говоримо о отиску прста. Скрећемо пажњу да су у судовима вођене две и више врста уписника овера и тако су и списи архивирани (овера *Ов. I* и *Ов. II* у зависности од тога да ли су овераване у седишту суда односно на терену ако странка не може из неког разлога да дође у суд). Стога, ако нема прецизно наведених података у захтеву морају се проверити обе врсте овера. Историјском архиву у Пожаревцу предале су на чување и овере за иностранство (гарантна писма, овере диплома за рад у иностранству и сл.) у оквиру фонда Општински суд Пожаревац.

За решавање имовинско-правних захтева корисника посебно су важни и земљокњижни предмети

(ознака Дн), а односе се на промену власништва над земљиштем. Закључак „Дн” био је основ за упис промене власништва у земљишне књиге. Поред „Дн” постоје и предмети са ознаком „Дне” који се односе на промене и укњижбу права власништва у етажној својини (станови), али их Историјски архив Пожаревац није преузео. Предмети са ознаком „Дн” су значајни јер уз закључак садрже и документ који је основ за укњижбу и промену власништва, нпр. оставинско решење, уговор о купопродаји, пресуду по парничном предмету, уговор о доживотном издржавању и др. То је важно знати јер ако не постоји изворни предмет оставинског решења, пресуде, уговора и сл. (није сачуван из неког разлога), а тиче се права власништва, можемо га најчешће пронаћи у овој врсти предмета. Ово је најчешће коришћена врста судских докумената и у захтевима везаним за реституцију имовине, односно за друге имовинско-правне послове (експропријација, продаја, откуп и др.). Целину са „Дн” исправама представљају земљишне књиге. У Историјском архиву Пожаревац се налази укупно 1877 земљишних књига, азбучника и парцеларника за више катастарских општина које су формирали и водили земљокњижни, односно срески/општински судови до формирања Катастра непокретности. У земљишне књиге су уношене све промене власништва над непокретностима, а према „Дн” закључцима. Стога, промене у власништву над непокретностима, откривање бројева уговора о купопродаји, доживотном издржавању, оставинским решењима може се вршити и преко земљишних књига, односно броја парцеле или имена и презимена власника непокретности. На пример, преко претходног или новог власника (ако је извршена укњижба у земљишним књигама) или броја катастарске парцеле, претрагом кроз азбучник и парцеларник (евиденције које се воде уз земљишне књиге) може се доћи до броја земљокњижног улошка у коме су евидентиране све промене власништва и наведени документи, Дн закључак, број решења, уговора и др. Проналаском Дн предмета најчешће се проналазе и остала документа која су била основ за упис промене власништва.

Окружни судови су другостепени судови чија архивска грађа која доспе у архив садржи предмете кривица и парница у другом степену. Поступак проналажења предмета је идентичан као у архивској грађи среских/општинских суда.

Архивска грађа судова најчешће није комплетна, поједини предмети, па и веће целине списа недостају, а евиденције се често не предају архивима, или су непотпуне и оштећене услед честог коришћења или нечитке. У недостатку евиденција услед губитка или оштећења могу се урадити накнадни пописи предмета које архив поседује. Међутим, поред недостатка евиденција услед уништења или оштећења код ствараоца, врло често се дешава да се архивима евиденције не предају заједно са списима. Наиме, Судским пословником (Службени гласник Републике Србије бр. 110/2009, бр. 18/2022) у чл. 240. предвиђено је које врсте списа и евиденција се чувају у згради суда и не издавају ради предаје надлежном архиву, а међу њима

су и уписници и именици, што судови често користе као аргумент да архивима не предају целовите фондске целине, стављајући тако Судски пословник изнад претходног Закона о културним добрима и актуелног Закона о архивској грађи и архивској делатности.

Према Закону о архивској грађи и архивској делатности (чл. 38) рок доступности по правилу је након истека рока од 30 година од настанка, уз изузетке дефинисане у закону. Архивска грађа судске провенијенције у том смислу није посебно издвојена, а ни судови са подручја надлежности Историјског архива Пожаревац до сада нису истицали посебне захтеве у погледу коришћења и доступности своје архивске грађе. Питање осетљивости појединих врста предмета и њихове доступности није уређено посебним прописима, те се по захтевима странака у том смислу поступа као и са другим врстама архивске грађе.

Циљ ових чланака је да колегама који ће радити на овим пословима дамо почетне инструкције, да укажемо на сложеност и одговорност ових послова за које је поред знања и познавања фондова и архивске грађе, сталног учења, потребна и домишљатост и иницијативност.

ИСТОРИЈСКИ АРХИВ ПОЖАРЕВАЦ
Захтев за издавање података из земљишних књига (ЗКУ)

ИМЕ И ПРЕЗИМЕ ВЛАСНИКА: _____

КАТАСТАРСКА ОПШТИНА: _____

БРОЈ ЗЕМЉОКЊИЖНОГ УЛОШКА: _____

БРОЈ КАТАСТАРСКЕ ПАРЦЕЛЕ: _____

ОСТАЛИ ПОДАЦИ ОД ЗНАЧАЈА: _____

СВРХА ИЗДАВАЊА: _____

У _____, _____ ПОДНОСИЛАЦ ЗАХТЕВА: _____
(месно) (име и презиме-назив фирме)
(датум) (број личне карте, МЛП)
(место и адреса)
(телефон, Е-mail)

ИСТОРИЈСКИ АРХИВ ПОЖАРЕВАЦ
Захтев за издавање судских списа

НАЗИВ И СЕДНИШТЕ СУДА: _____

ОЗНАКА, БРОЈ ПРЕДМЕТА И ГОДИНА: _____

ИМЕ (ИМЕНА), ЛИЦА НА КОЈА СЕ ОДНОСИ: _____

ПОТРЕБНО ЈЕ (заокружити потребно):
 Оверена фотокопија целог предмета
 Оверена фотокопија пресуде
 Оверена фотокопија решења
 Оригинал предмета на увид

ОСТАЛИ ПОДАЦИ ОД ЗНАЧАЈА: _____

РАЗЛОГ ЗА ИЗДАВАЊЕ: _____

НАПОМЕНА: Издавајући да сам у Историјском архиву Пожаревац обавестио о томе да имам право да по овом захтеву сам изградим архивску грађу, по поступку прелиминарним општим актом ове установе. Такође сам упознат да за издржавање које по мом захтеву може заносити стручни радни Архива, имам обавезу да узлатим новчану накнаду на име стручног рада исто, у износу и по поступку прелиминарним Правилником о услугама које врши Историјски архив Пожаревац (сл.бр.1343/1-2008).

У _____, _____ ПОДНОСИЛАЦ ЗАХТЕВА: _____
(месно) (име и презиме-назив фирме)
(датум) (место и адреса)
(телефон, Е-mail)

ДОДЕЛА ПРИЗНАЊА „СЕЋАЊЕ НА ХИЛДУ ДАЈЧ“ 2022. ГОДИНЕ ИСТОРИЈСКОМ АРХИВУ БЕОГРАДА

Фондација Сећање на Хилду Дајч основана је са циљем да ради на промоцији и очувању сећања на Хилду Дајч, двадесетогодишњу девојку, која је у времену Холокауста чинила храбре изборе водећи се високом свешћу о личној и друштвеној одговорности и тиме постала симбол и пример моралне узвишености и отпора злочинцима и њиховим помагачима. Желећи да дигитализованом архивском грађом налазе се персонални досије запослених у различитим службама Општине града Београда, пасоши, пројектна документација, пријаве ратне штете, пословне књижице разних трговачких удружења и слично. Значајан број докумената чине пријаве пребивалишта које дају увид у број чланова породица, адресе становања, занимања и слично, а њиховом анализом добија се јединствени извор сазнања о историји београдских Јевреја.

Признање „Сећање на Хилду Дајч“ додељено је за исказану грађанску одговорност и друштвену свест Центру за интеграцију младих из Београда, за програм „Свратиште за децу“. Другом добитнику, Историјском архиву Београда признање „Сећање на Хилду Дајч“ додељено је за изузетан допринос култури сећања, за рад на Јеврејској дигиталној збирци. Признање је уручила Лидија Шуица Жупанић, чланица управног одбора признања „Сећање на Хилду Дајч“, наставница ликовне културе, НВО „Едукација за 21. век“ из Београда. У име Архива, признање је примио директор мр Драган Гачић, који је захваливши на додели истакао да је *Јеврејска дигитална збирка* један од најзначајнијих пројеката којим се ова баштинска институција бавила у последњем периоду. Церемонију доделе признања својим присуством и обраћањем подржали су амбасадори Немачке, Израела и Француске и отправница полова Амбасаде Аустрије.

Да *Јеврејска дигитална збирка* заиста даје изузетан допринос култури сећања говори податак да она покрива временски период од 209 година и да је чини око 100.000 дигитализованих страница докумената који се чувају у 59 архивских фондова и збирки Историјског архива Београда. Настала је са циљем да се на једном месту сакупи и прикаже сва грађа која се односи на живот београдских Јевреја од краја XVIII до половине XX века. Трогодишњи пројекат подразумевао је истраживачки рад на фондовима и збиркама

Историјског архива Београда којим су обухваћени фондови управних и јавних служби, просветних установа, привредних удружења, као и више збирки, међу којима се свакако издваја Збирка црквених матичних књига. Међу дигитализованом архивском грађом налазе се персонални досије запослених у различитим службама Општине града Београда, пасоши, пројектна документација, пријаве ратне штете, пословне књижице разних трговачких удружења и слично. Значајан број докумената чине пријаве пребивалишта које дају увид у број чланова породица, адресе становања, занимања и слично, а њиховом анализом добија се јединствени извор сазнања о историји београдских Јевреја.

Скенирана архивска грађа и база података претраживе су и доступне на српском и енглеском језику, на поддомену интернет странице Историјског архива Београда, на адреси <https://jdz.arhiv-beograda.org/>. Базу је могуће претражити путем фразе или теме, по појму, имену, занимању, одређеној години или распону година, као и према архивском фонду и збирци. Формирана база података осим дигиталних копија архивских предмета садржи и њихову аналитичку обраду и метаподатке. Појединачни документи су скенирани у целини, а код предмета се водило рачуна да буду доступни њихови најважнији делови или само они који се односе на јеврејску заједницу. Заинтересовани корисници, у читаоници Архива, могу да поруче и прегледају цео предмет у оригиналу. Величина предмета изражена је у листовима, досијеима или комадима, у зависности од врсте грађе. Читав пројекат урађен је сопственим снагама, у оквиру куће: на обради архивске грађе и уносу метаподатака радило је једанаест архивиста, за дигитализацију, формирање базе података, израду сајта, техничку подршку и конзерваторско-рестаураторске послове било је задужено пет колега, а правним и рачуноводственим пословима се бавило њих троје. Техничку реализацију и постављање на веб *Јеврејске дигиталне збирке* омогућила је компанија „Safedoc“, са којом је Историјски архив Београда успоставио сарадњу при формирању дигиталног репозиторијума и других пододмена када се радило о изузетно великој количини података.

Уложени рад и напор јасно показују опредељеност руководства и запослених у Историјском архиву Београда за успостављањем што ефикаснијег дигиталног приступа архивској грађи. Признање „Сећање на Хилду Дајч“ додатни је подстицај да активности установе, осим редовних послова, буду усмерени ка даљој дигитализацији архивске грађе и развоју међународне сарадње.

Дијана Бореновић, виши архивист
Историјски архив Суботица

ОДРЖАНА МЕЂУНАРОДНА КОНФЕРЕНЦИЈА У СУБОТИЦИ: 15. АРХИВСКИ ДАН – АРХИВИ УСТАНОВЕ КУЛТУРЕ ИЛИ...

Међународна конференција, коју сваке године организује Историјски архив Суботица, одржала се и 2022. године, 29. септембра, као и обично у свечаном амбијенту Велике већнице Градске куће у Суботици.

Темом 15. архивског дана – Архиви установе културе или..., заједно са колегама из Мађарске, Хрватске и других архива наше земље укључујући и колеге из Војног архива Србије који су први пут учествовали у Архивским данима, покушали смо кроз реферате изложене на конференцији да укажемо и подсетимо на улогу и позицију историјских архива, значај архивске грађе и велики допринос архивске делатности култури и стваралаштву.

Након регистрације и пријема излагача и гостију, затим извођења клавирске композиције ученице Музичке школе из Суботице, и поздравних речи Стевана Мачковића, директора суботичког Историјског архива, почела је презентација радова уз симултани превод на мађарски, односно српски језик, као и емитовање видео-прилога уз радове.

Могли смо чути искуства колега из архива ван наше земље, која се тичу односа према архивима као установама културе и према њиховим активностима, као и искуства и активности архива у Србији, и о изазовима са којима се срећемо у прилагођавању новим технологијама и електронским потребама, као и оним који су у вези са недоумицама и додатним питањима која се намећу након доношења новог За-

кона о архивској грађи и архивској делатности, од којих је једно и питање категоризације стваралаца грађе и документарног материјала. Како то утиче на послове којима Архиви морају да се баве, колико се (не) мења улога и место Архива као установе културе због тога, питања су која остају отворена и након овогодишњег суботичког сусрета, али једно остаје непромењено – чињеница да нам је стално потребна помоћ и подршка у обезбеђивању материјално-финансијских услова оптималног рада Архива, као и у јачању и развијању свести о значају архивске грађе и извора.

Реферати учесника који су представљени на конференцији су доступни на сајту Историјског архива Суботица (https://suarhiv.co.rs/ser/o_nama/arhivskidani/petnaesti-arhivski-dan), као и снимак целе конференције на YouTube каналу Архива (<https://www.youtube.com/watch?v=VxGwC1ROrBE&t=1019s>).

3. ТУЗЛАНСКИ АРХИВСКИ ДАНИ Хотел „Сенад од Босне“ Лукавац, 23. и 24. септембар 2022. године (Босна и Херцеговина)

Друштво архивских запосленика Тузланског кантона организовало је 23. и 24. септембра 2022. године трећи пут заредом Међународну конференцију „3. Тузлански архивски дани“. На отварању учеснике је поздравила председница организационог одбора Хатица Фетахагић. Скуп су затим поздравили др сц. Влатка Лемић (ИКАРУС – Хрватска), Лела Павловић, председница Архивистичког друштва Србије, мр Нада Чибеј, директорка Покрајинског архива Копар, Хајрудин Ђуприја, директор Архива Федерације Босне и Херцеговине и Сејдалија Гушић, председник Архивистичког удружења у Федерацији Босне и Херцеговине.

Програм је настављен промоцијом другог броја часописа *Архивски погледи* (Arhivski pogledi) са радовима презентованим на Конференцији одржаној 2021. године. Промотери су били мр Нада Чибеј и мр Омер Зулић. Присутни су могли да погледају и изложбу „Архивистичко удружење Босне и Херцеговине 1954–2022.“ посвећену постојању и раду овог удружења. Изложбу је отворила Споменка Пелић, председница Управног одбора Архивистичког удружења Босне и Херцеговине.

Другог дана Конференције представљени су радови учесника. Тема овогодишњег скупа била су архивистичка удружења и њихов рад и допринос архивској делатности. У изложеним радовима могли смо чути информације о оснивању, постојању и раду архивистичких удружења из региона и њиховој улози у унапређењу архивске делатности кроз период од оснивања до данас. Општи преглед доприноса струковних удружења развоју архивске струке и архивских стручњака дала је у уводном предавању др сц. Влатка Лемић (Свеучилиште у Загребу / ИКАРУС Хрватска) под насловом „Професионализација и опстојаност архивске струке у савременом друштву: допринос удруга развоју компетенција и знања“; мр Нада Чибеј (Покрајински архив Копер, Архивско друштво Словеније) изложила је рад под насловом „Улога Архивског друштва Словеније у развоју архивистике и архивског законодавства“; Слободанка Цветковић (Историјски архив Пожаревац) и Лела Павловић (Међуопштински историјски архив Чачак / Архивистичко друштво Србије) представиле су заједнички рад на тему „Активности Архивистичког друштва Србије на унапређењу струке (1954–2022)“; Радослав Зарадић (Хрватско архивистичко друштво, Сплитско-далматинска жупанија) рад под насловом „Тек нам је 68 – Хрватско архивистичко друштво“; проф. др Изет Шаботић (Универзитет у Тузли) „Допринос струковних архивистичких удружења развоју босанскохерцеговачке историографије, на примјеру

часописа: *Гласник архива и Архивистичког удружења Босне и Херцеговине и Архивска пракса*“; мр Споменка Пелић (Кантонални архив Травник) представила је рад „Значај архивистичког удружења Босне и Херцеговине на едукацији архивских кадрова кроз пројекат *Савјетовања*“; мр Омер Зулић (Архив Тузланског кантона) рад „Допринос *Гласника архива и архивистичког удружења Босне и Херцеговине*, на развој архивске службе Босне и Херцеговине и едукацију архивских кадрова“; мр Сејдалија Гушић (Архивистичко удружење у Федерацији Босне и Херцеговине) рад под насловом „Допринос Архивистичког друштва у Федерацији Босне и Херцеговине на развој и унапређење архивске службе БиХ“; мр Маријана Тодоровић Билић и Весна Ђајић-Шкондрић (Архив Републике Српске) „Допринос удружења архивских радника Републике Српске развоју архивске дјелатности и промоцији архивске грађе као културног добра“; Хусеин Хаџић (Архив Унско-санског кантона) рад на тему „Друштвено-корисне активности Друштва архивских радника Унско-санског кантона“; мр Аднан Тињић и Хатица Фетахагић (Друштво архивских запосленика Тузланског кантона) рад под насловом „Едукација архивских кадрова кроз пројекте Друштва архивских запосленика Тузланског кантона“; Селма Исић (Друштво архивских запосленика Тузланског кантона) и мр Јасмин Јајчевић (Центар за истраживање модерне и савремене историје Тузла) на тему „Издавачка дјелатност Друштва архивских запосленика Тузланског кантона у функцији унапређења архивске струке и историјске науке“; др сц. Иво Орешковић (Државни архив у Дубровнику) под насловом „Пут путује Нух ага Иво“ и др сц. Мирослав Новак (Покрајински архив Марибор) на тему „Статистика и статистичке методе у модерној архивској теорији и пракси“.

Након представљених радова уследила је корисна и занимљива дискусија у којој су размењена искуства и информације у вези са положајем и радом архивистичких удружења у свакој од земаља, али и остали актуелни проблеми струка у региону. Наглашени су и заједнички почеци и заједничке традиције, али је и указано на различитости у развоју и данашњем положају удружења архивиста. Сазнали смо и да је Архивско друштво Словеније важан чинилац чији је положај законом регулисан и да има значајну улогу у креирању архивске политике државе. Сазнали смо и да је Удружење архивских радника Републике Српске поверен важан задатак обучавања будућих архивских радника у смислу организовања стручног испита за посао у архиву и давања лиценце, као и за ствараоце архивске грађе.

Заједнички закључак је да је важно да струковна удружења архивиста буду препозната од стране владајућих структура и кроз законе, да буду укључена у доношење одлука у надлежним министарствима и укључена у доношење законских решења.

Сви радови биће објављени у наредном броју часописа *Архивски погледи* број 3 у издању Друштва архивских запосленика Тузланског кантона.

Сара Самарџић, архивски саветник
Историјски архив Града Новог Сада

ИЗВЕШТАЈ СА 29. КОНВЕНЦИЈЕ ICARUS, АУСТРИЈА

У главном граду покрајине Доња Аустрија, Санкт Пелтену, 14–15. новембра 2022. године је одржана 29. конвенција Међународног центра за архивска истраживања, под називом *Благо у архивима (Treasures in Archives)*.

ICARUS (*International Centre for Archival Research*), са седиштем у Бечу, основан је 2008. године, као наследник организације формиране 2004. током организовања платформе *Monasterium*. То је мрежа архива и архивских институција са циљем промовисања искуства и знања на свим нивоима. Као наднационална организација, има више од 180 чланица из 35 земаља Европе, Канаде и Америке. Укључује различите архиве (државне, покрајинске, градске и црквене), универзитете, истраживачке институције. Такође, у међувремену су основане партнерске институције (ICARUS Хрватска, ICARUS Италија). Један од фокуса је покретање и подршка у пројектима дигитализације архивске грађе, као и активно учешће у пројектима Европске комисије.

У овом тренутку ICARUS завршава четворогодишњи пројекат *European digital treasures (Европска дигитална ризница)*, у оквиру програма „Креативна Европа“. Циљ пројекта је повећати видљивост архива као чувара европског историјског наслеђа у перцепцији шире публике. Имплементација овог плана се постиже разноликошћу активности, кроз трансмедиаљне изложбе широм Европе, развој бизнис модела за архиве, програмирање паметних игара како би се млади укључили у рад архива, или укључивање старије генерације за читање старих докумената.

Програмом ICARUS конвенције је првог дана представљено 7 кратких документарних и анимираних филмова у оквиру међународног конкурса пројекта *European digital treasures*, са учесницима из Мађарске, Малте, Норвешке, Португалије и Шпаније. Филмови су базирани на архивским документима, почев од средњег века, са циљем да помогну боље разумевање, познавање и истраживање заједничке европске историје.

Први филм, *Guernica: the last Exile (Герника: последњи егзил)* говори о процесу враћања Пикасове слике Герника из Сједињених Америчких Држава у Шпанију 10. IX 1981, након што се Америка уверила да је Шпанија постала демократско друштво.

Sami people - A lost Identity (Народ Сами: изгубљени идентитет) режисера Фредрика Слабинског назив је норвешког документарног филма који нам представља аутохтони народ Сами који је био под утицајем веома јаког процеса норвежизације. Кроз биографију две особе, филм покушава да илуструје овај процес.

Трећи филм нам долази из Мађарске, *Queen of Gold (Краљица злата)*, са темом алхемије, инспирисан документима из раног 17. века, у време владавине Рудолфа II. У филму су учествовали сарадници Музеја хемије и Државног архива Мађарске.

History on the Way (Историја на путу) аутора Матеа Бернардинија је анимирани документарни филм заснован на документу из шпанског архива, филм о стварању Европе кроз традицију ходочашћа, у овом случају у Сантијаго де Компостела, важно одредиште ходочасника из целе Европе. Документ је био врста упутства за ходочаснике.

У другој сесији смо имали прилике да видимо филм са Малте – *A Drop in the Waterfall (Кап воде у*

мору), на тему европске вредности, стварање Европе, са темом протестантизма на Малти, осветљен кроз биографију две особе из 16. и из 18. века. Филм је снимљен уз сарадњу Националног архива Малта и Националне библиотеке Малта.

Sing, Play, Dream (Певај, свирај, сањај) је резултат сарадње Португалије и Мађарске, филм у којем је представљена музика као универзални језик који повезује људе.

Последњи филм *Heiresses (Наследнице)*, ауторке Силвије Венегас, настао је сарадњом Шпаније и Норвешке. Филм се бави темом права жена, дат кроз историјат борбе за женска права, право гласа, учешћа

у друштвеном животу, и паралелу са данашњом борбом жена у Шпанији за своја права.

Другог дана конвенције дат је преглед рада друштва у протеклој години, као и извештаји о појединим пројектима. Поред већ поменутог пројекта *Europaean digital treasures*, добили смо информације о новим алаткама на платформи Топотека, ICARUS Хрватска је представила своје пројекте, међу којима треба истаћи пројекат *They: live* о животу студената, на платформи Топотека.

На крају конвенције представљен је нови домаћин конвенције у 2023. која ће се одржати у Холандији.

Драгана Станисављевић, архивист
Историјски архив „31. јануар” у Врању

ШЕСТ ДЕЦЕНИЈА ИСТОРИЈСКОГ АРХИВА „31. ЈАНУАР” У ВРАЊУ

Историјски архив „31. јануар” у Врању обележио је 2022. године јубилеј 60 година постојања и рада.

Ова установа почела је са радом 31. марта 1962. године, када је Народни одбор среза Врање на посебним седницама Среског већа и Већа произвођача донео решење о оснивању Историјског архива среза Врање са задатком „да прикупља, чува, заштићује, обрађује и публикује архивску грађу и омогући њену научну, службену и другу употребу”, као и „да унапређује архивистичку службу, сарађује са свим архивским установама у земљи у циљу унапређења архивске службе и размене искустава”. Архив је своју делатност почео да обавља у једној од старих зграда Пашиног конака – Селамлуку, саграђеног 1765. године. Крајем те године ова установа је променила назив у Државни архив у Врању.

Пошто су услови за рад на сређивању преузетог архивског материјала били веома неповољни због неодговарајућег скученог простора, Архив је у току 1963. године пресељен у суседну зграду Пашиног конака – Харемлуку. До промене у називу Архива дошло је 1971. године, када он опет носи назив Историјски архив у Врању.

Проблем одговарајућег смештаја архивске грађе је био решен тек почетком 1977. године када је архивска служба са архивским фондовима пресељена у нове просторије Дома културног центра, где и данас обавља своју делатност. Од 1979. године носи назив Историјски архив „31. јануар” по датуму ослобођења Врања од Турака 1878. године.

Данас је Историјски архив „31. јануар” једна о најзначајнијих установа за град Врање и цео Пчињски округ на чијој територији врши надлежност заштите архивске грађе и документарног материјала.

У Архиву се чува 336 фондова и збирки са око 3300 дужних метара архивске грађе, који обухватају период од 1858. године до почетка 21. века. Сва архивска грађа представља културно добро, а део од тога је проглашен за културно добро од изузетног значаја и културно добро од великог значаја. У циљу трајне заштите до сада је урађено око 400000 микрофилмских снимака, а са применом АРХИС-а започет је и процес дигитализације архивске грађе.

Архив поседује стручну библиотеку, која садржи публикације из области архивистике, историје, књижевности, медицине, технике и др. Установа се бави и издавачком делатношћу, а до сада је објављено 26 публикација из више области као и оне у којима је обухваћена архивска грађа. Историјски архив је и добитник многих признања од којих су посебно значајна: „Златна архива” 2003. године додељена од Фондације Александра Арнаутовића, а од Града Врања „Седмосептембарско признање” 2004. године, Јавно признање „31. јануар” 2016. године поводом Дана града, као и „Светосавско признање” 2022. године у оквиру обележавања Светосавске недеље.

Централна прослава 60 година постојања и рада Историјског архива у Врању одржана је 1. априла 2022. године која је пропраћена низом свечаних активности. На прослави су присуствовали гости из друштвеног и културног живота града Врања, представници локалне самоуправе и других институција у Врању, Државног архива Србије, Архива Југославије, Архива Републике Српске, Архива Косова и Метохије, као и директори и колеге из архива Ниша, Лесковца, Прокупља, Зајечара, Ужица, Чачка и Краљева.

У холу Историјског архива „31. јануар” у оквиру обележавања овог значајног јубилеја отворена је стална

изложбена поставка под називом „Сведоци историје”. У изради ове изложбе учествовали су архивски саветник Бранка Јаначковић, виши архивист Бранислава Стојковић и архивисти Драгана Станисављевић и Весна Цветковић, док је техничку припрему урадио Мирољуб Стојчић. Изложбу је отворила чланица Градског већа за туризам и културу Изабела Савић.

На овој поставци представљен је само мали део значајних архивских докумената из фондова и збирки који се чувају у Архиву. Од најстаријег документа из 1858. године, па до прве деценије 21. века, архивски документи указују на историјска збивања у трајању више од једног и по века. Представљени фотографски снимци сведоче о овом граду, његовом развоју и променама као и околним местима. Поставка садржи 114 докумената представљених на 17 паноа. Овом изложбом приказани су сегменти из историје врањског краја и део онога што врањски Архив баштини у свом депоу. Урађен је и пратећи каталог са уводним текстом, одабраним документима као илустрације и пописом презентованих докумената.

Након тога је одржана Свечана академија у врањском Позоришту „Бора Станковић”, на којој се речима добродошлице обратио директор врањског Архива Боривоје Манасијевић. Академију је отворила заменица градоначелника града Врања Зорица Јовић која је том приликом рекла да је шездесет година рада период вредан поштовања, јер је врањски Историјски архив установа културе која прикупља, чува, сређује и обрађује архивску грађу која је доступна свим заинтересованим корисницима. А у циљу шире доступности изворних докумената, ова установа бави се и публикавањем истих. Након тога приказан је документарни филм о раду Архива од оснивања до данас.

На Свечаној академији обратио се и директор Државног архива Србије др Мирослав Перишић који је нагласио „да живимо у времену када нам се од некуд,

из света, поручује да прошлост није важна и да треба да заборавимо ко смо”. „Управо због таквог процеса који се одвија пред нашим очима и који долази споља, нама је битно да на овом нашем простору, Капији Европе, а у Врању као капији јужне Србије о чему је писао Стојан Новаковић, чувамо, стручно одржавамо, чинимо доступним, представљамо и афирмишемо све оно што се налази у нашим архивима. Архиви су централно место за очување нашег идентитета и памћења”.

Поводом јубилеја заслужним појединцима и колективима уручена су јавна признања Историјског архива „31. јануар”: Министарству културе и информисања Републике Србије, Државном архиву Србије, Граду Врање, Епархији врањској, најбољој регистратури – Управни пчињски округ и Радојници Стојиљковић – архивском помоћнику прве врсте у пензији.

Јубилеј је обележен са још једном изложбом под називом „Чувари прошлости” која је представљена у камерној сали Позоришта „Бора Станковић”. Аутори изложбе су Сузана Петровић, виши архивист и Милена Јовановић, архивист. Поставка садржи архивску грађу која се односи на рад ове установе од оснивања до данас, на издаваштво, али и на све оно што су медији објављивали о раду Архива у протеклим деценијама. Захваљујући овој поставци можемо да пропутујемо кроз шездесет година постојања врањског Архива, да видимо људе који су радили и дали печат у њеном раду и очувању историје Врања. За ову изложбу је урађен каталог који садржи уводни текст са пратећим илустрацијама. Изложбу је отворио председник Скупштине града Врања др Дејан Тричковић.

Обележавањем јубилеја шездесет година постојања и рада Историјског архива „31. јануар” истакнута је важност ове установе за очување не само завичајне, него и националне историје. Документи и фотографије које Архив чува приказују културни и национални идентитет овог краја. Негујући традицију, негујемо своју будућност – порука је са јубиларне свечаности.

АРХИВИСТИКА И АНТРОПОЛОГИЈА: ПЕРСПЕКТИВЕ У КОНТЕКСТУ ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРНОГ ПРИСТУПА

Архивска грађа у контексту архивистичке теорије и праксе дефинише се као сав изворни и репродуковани материјал настао у процесу рада правних или физичких лица који има трајну друштвену, научну и културно-историјску вредност. Као продукти друштвеног деловања који настају радом правних или физичких субјеката, архивалије представљају историјске изворе од круцијалне важности из којих се може црпети читав дијапазон података у контексту критичких интерпретација у оквирима различитих научних анализа. У том смислу, уз акцептовање хронолошког и просторног контекста, као и низа друштвених констелација везаних за ствараоце архивске грађе, садржаји архивалија представљају значајне изворе и за антропологију и етнологију као научне дисциплине. Тематика овог кратког есеја фокусирана је на изношење најосновнијих констелација које су у вези са перципирањем архивске грађе као фондуса података за етнолошке и антрополошке анализе а у складу са тиме и на њене рефлексије. Другим речима, у тексту су укратко представљени поједини аспекти који се односе на две међусобно испреплетане целине а које се условно могу дефинисати као питање значаја архивистике и архивске грађе у оквиру антрополошке интерпретације, као и у смислу значаја и перспектива антропологије у оквирима архивистичке теорије и праксе, односно примене антропологије у архиву као специфично конципираној институцији.

Архивска грађа према провенијенцији, као и у складу са концепцијом њеног настанка у конкретном просторном и хронолошком контексту, пружа читав дијапазон могућности у смислу истраживања на пољу различитих научних дисциплина. Свакако, приликом коришћења архивалија, тј. архивских докумената као историјских извора, мора се респектовати круцијална чињеница да су они настајали у конкретном друштвеном контексту и да у том смислу и њихов садржај, веома често у извесном смислу рефлектује и хабитус стваралаца архивске грађе, посебно уколико је он физичко лице. Односно, сваки историјски извор, а самим тим и архивска грађа као примарна категорија у контексту историјске и историографске научне дисциплине, према својој базичној концепцији, у мањој или већој мери одражава вишедимензионални спектар различитих друштвених и/или индивидуалних карактеристика њеног ствараоца, те самим тим у себи садржи и компоненту кроз коју се осликавају спецификуми читавог низа друштвених, хронолошких и географских констелација средине и тренутка у коме је конкретна архивалија (архивски документ) настала. У том смислу, архивалије перципиране као историјски извори не представљају предмете историјске спознаје, већ супротно томе, оне су специфични извори историјског развоја у конкретно

одређеном хронолошком и друштвеном контексту. Заправо, архивска грађа представља „канале информација” о историјским чињеницама и као таква рефлектује читав вишедимензионални дијапазон констелација њеног ствараоца, друштвене средине у којој је настала, као и политичке компоненте конкретног политичког ентитета у којем је, као вештачки продукт, креирана.

Посматрано из позиција етнологије, а посебно антропологије као научних дисциплина, архивска грађа представља недовољно коришћен корпус информација, односно архивски фондови и архиви као институције у извесном смислу представљају „страно тело” у рецепцији бројних истраживача. Заправо, генерално посматрано, архиви – у контексту доминантне перцепције њих као институција у јавној сфери – често се доживљавају као нешто затворено и тајанствено. Оваква перцепција о архивима у значајној мери консеквентно произилази и из корпуса митизација којој је допринео специфичан развој архивистичке дисциплине. Према томе, када се говори о специфичном односу између антропологије и етнологије као научних дисциплина и архивистике, односно о корелацији између архивске грађе као извора и антрополога (етнолога), постоје две уочљиве димензије са читавим дијапазоном констелација. Њих је са становишта антропологије, условно могуће дефинисати као: *антропологију архива* тј. *антропологију у архивистици* и *као значај архивске грађе у антрополошким и етнолошким истраживањима*.

Значај архивске грађе у антрополошким и етнолошким истраживањима

За разлику од дијапазона података који пружају друге врсте извора, архивска грађа, генерално посматрано, у оквиру интердисциплинарних истраживања није фиксирана и лимитирана само на одређено време, те самим тим превазилази ограничења тзв. *хоризонталног пресека*. Супротно томе, архивска грађа као продукт стваралаца завређује епитет тзв. *вертикалног пресека* у контексту њене валоризације као историјског извора. Односно, кроз архивалије се ишчитавају вишедимензионални комплексни процеси и садржаји различитих друштвених тенденција. Сваки историјски извор, а самим тим и архивска грађа као примарна категорија у оквиру историјске и историографске научне дисциплине, према својој базичној концепцији, у мањој или већој мери одражава читав вишедимензионални спектар различитих друштвених и/или индивидуалних карактеристика њеног ствараоца, те самим тим у себи садржи и компоненту кроз коју се осликавају спецификуми читавог низа друштвених, хронолошких и географских констелација средине и тренутка у коме је конкретна архивалија настала.

Методолошки принципи који се односе на сређивање и обраду архивске грађе а који су регулисани међународним и националним законодавством као и прописаним упутствима, кроз процес обраде чије финалне продукте представљају сумарни и аналитички инвентари као и регесте, омогућавају да селектоване и категоризоване архивалије добијају посебну тежину у контексту евалуације истих као историјских извора. У том смислу, архивска грађа и архивски фондови као вештачки производи стваралаца, погодни су како за *хоризонтална* тако и за *вертикална* истраживања. Односно, кроз комплексне процесе сређивања, обраде, а затим и публиковања информативних средстава о архивској грађи, формира се методолошки и епистемолошки адекватна подлога за коришћење архивалија у контексту даљег истраживачког рада.

Из претходно наведеног може се дакле констатовати да за разлику од другог корпуса извора, у контексту антрополошких и етнолошких истраживања, архивска грађа перципирана као историјски извор није лимитирана искључиво на одређени хронолошки контекст попут усмених извора или података добијених анализа медијских садржаја. Односно, за разлику од података прикупљених од инфоманата или података добијених анализом медијских садржаја (што представља *хоризонтални пресек*), архивска грађа представља погодан фондус за сагледавање тзв. *вертикалног пресека*, односно селектоване архивалије захваљујући сложености поступка њиховог настанка пре свега у контексту провенијенције, представљају форму својеврсног корпуса информација за објективно утврђивање историјских димензија. Кроз пажљиву анализу архивских фондова и збирки, као вештачки конструисаних целина произашлих из архивистичке теорије и праксе, могу се црпети релевантне информације из којих се уочавају вишедимензионални друштвени процеси и феномени у конкретном хронолошком, просторном, културолошком, као и на политичком нивоу. Уједно, секундарно се могу црпети и подаци везани за компаративне анализе различитих просторних целина у истим хронолошким контекстима.

Антропологија архива и примена антропологије у архивистици

Када је реч о могућности примене антропологије у контексту архивистике као дисциплине, али и у правцу анализа архива као специјализованих институција, отвара се читав дијапазон могућих тематских концепција погодних за различите антрополошке анализе у најширем смислу, као и за примену појединих постулата тзв. *примењене антропологије* у архивима. Полазећи од чињенице да се архивистика као дисциплина, али и архиви као специјализоване институције у модерном смислу постепено развијају након Француске револуције, потпуно је јасно да је њихов настанак био у вишеструком прожимању и да је заправо консеквентно произашао из комплексних процеса настанка националних идентитета модерних друштава, односно држава. У том смислу, током деветнаестог, као и у првој половини двадесетог века, национално конципирани поли-

тички ентитети су оснивали специјализоване установе – архиве, као специфичне форме депоа чија је примарна улога представљало сакупљање и селектовање података везаних у првом реду за административно функционисање државних, односно правних субјеката као и за њихову међусобну кореспонденцију. Развој архива као институција, али и архивистике као дисциплине због тога треба перципирати и анализирати у контексту оновремених друштвених и политичких констелација. Без тенденције да се приликом овог излагања улази у проблематику историјата развоја архива и архивистике, у завршном делу овог кратког текста биће таксативно указано само на појединачне аспекте који се односе на хабитус архивистичке теорије и праксе у савременом контексту, односно на рецепцију архива у савременим наративима, а у контексту указивања на могућности потенцијалних антрополошких анализа самих архива и архивистике као дисциплине.

Архиви као институције данас представљају прилично затворене системе са доминантном већином запослених који су крајње несклони било каквим иновацијама у контексту интердисциплинарног приступа. Оваква ситуација произилази из саме архивистике као дисциплине, односно на националном нивоу, представља рецидив функционисања архива какав је постојао у социјалистичком систему. Интерни проблеми који произилазе из архивистичког законодавства, али и из саме професионалне вокације архивиста, у великој мери узрокују стварање читавог фондуса интерних митизација у оквиру „заједница архивиста” које се рефлектују у самом функционисању архива као институција. Са друге стране, рецепција архива од стране ширег аудиторијума креирана је на такав начин да архиве перципира као нешто тајанствено и затворено, односно као институције које намерно „скривају” поједине документе које би епохално измениле поглед на одређене сегменте прошлости. У том контексту, довољно је нпр. сагледати постојеће јавне наративе о „тајности” Ватиканског архива из којих консеквентно проистиче читав низ митизација, а веома често и псеудонаучних теорија. Анализе медијских садржаја и друштвених мрежа пружају немерљив корпус ставова појединаца који потврђују овакву слику о архивима. Уједно, рецепција архива од стране ширег аудиторијума на националном нивоу, у великој мери је формирана и на основу једног хумористичког телевизијског серијала под називом „Државни посао” који има континуитет емитовања од 2012. године. Просто је фасцинантан круцијални утицај овог телевизијског серијала на основу којег је обликована доминантна перцепција о архивима и о архивистици у јавној сфери, тј. у контексту јавних наратива. Консеквенца поменутог серијала представља ситуацију да се у широј јавности формирала доминантна стереотипна слика о архивима и о архивистици, а уједно и фреквентно коришћење израза „архиватор”, који се код доминантне већине архивиста доживљава крајње увредљиво и пежоративно што опет има вишедимензионалне идиоме погодне за анализу свакодневног функционисања архива као институција.

У складу са претходно наведеним, може се констатовати да се архиви у савременом јавном простору данас перципирају са једне стране као тајанствени чак конспиративни, док је са друге стране о њима створена прилично пежоративна, односно стереотипна слика.

Оваква својеврсна дихотомија у рецепцији ширег аудиторijума се рефлектује вишедимензионално, али управо пружа изузетне могућности у контексту потенцијалних антрополошких анализа самих архива и архивистике у целини.

*Мр Мирјана Богосављевић, архивски саветник
Државни архив Србије*

ВЕБ АРХИВЕ КАО РЕСУРС ЗА ИСТРАЖИВАЊЕ ПАНДЕМИЈЕ КОВИД-19

Ковид-19 веб архива <https://covid19.archive-it.org/>

Пандемија Ковид-19 пореметила је животе људи широм света. Чим се вирус појавио почетком 2020. године, у већини земаља библиотекари и архивисти почели су да документују лични, културни и друштвени утицај глобалне пандемије на своје заједнице.

Ови напори су укључивали стварање архивских збирки које чувају физичке, дигиталне и веб-базиране записе и информације за употребу од стране студената, научника и грађана. Као одговор на ову непосредну потребу за архивирањем ресурса библиотека и архива, *Archive-It* сервис непрофитне организације *Internet Archive* (Интернет Архива) покренуо је специјалну кампању за архивирање *COVID-19 Web Archiving Special Campaign* у априлу 2020. године која пружа бесплатне и субвенционисане алате, обуку и подршку заједници, институцијама и локалним настојањима да се сачувају материјали објављени на вебу који документују пандемију Ковид-19.

Веб архива Ковид-19 (<https://covid19.archive-it.org/>) окупља више од 154 појединачне збирке веб архива које је креирало више од 120 библиотека, архива и организација културног наслеђа у портал за заједнички приступ који је изградио и одржава Интернет архив. За разлику од многих других портала за преглед веб колекција, веб архива Ковид-19 омогућава претрагу целог текста, мета података и медија унутар појединачних колекција и у целој архиви. Приликом пуштања у оптицај у октобру 2021. године веб архива Ковид-19 је имала укупно преко 87 терабајта архивираних података састављених од преко 1,5 милијарди веб страница. Архива је настала захваљујући подршци америчког Института за музејске и библиотечке услуге – *Institute of Museum and Library Services* (IMLS) као део њиховог програма – *American Rescue Plan grant program* стално се ажурира током времена тако да сви који имају колекцију коју желе да укључе на портал могу да контактирају Интернет Архиву путем и-мејла covidvebarchive@archive.org.

Веб архива Ковид-19 обухвата следеће претраге:
Утицај на заједницу – збирке о локалним ресурсима и утицају Ковид-19 на нивоу заједнице, укључујући локално новинарство, групе у заједници, школе и верске организације;

Ковид-19 у САД – збирке о утицају Ковид-19 у Сједињеним Америчким Државама;

Одговор универзитета и колеџа – збирке које мере утицај Ковид-19 на академске институције, укључујући искуства студената и институционалне одговоре са колеџа и универзитета;

Одговор владе – реакције и иницијативе локалних, државних и регионалних власти за борбу против ширења Ковид-19 и обезбеђивање образовних ресурса за јавност;

Колекције јавних библиотека, архива и културног наслеђа – о локалним утицајима Ковид-19, које су прикупили чланови мреже заједнице;

Међународни утицај – збирке о утицају Ковид-19 широм света;

Пословни и корпоративни одговори – званичне изјаве и одговори корпорација и предузећа током Ковид-19 утицаја на радну и економску нестабилност;

Здравствене установе – одговори и образовни ресурси здравствених установа и истраживачких болница током Ковид-19;

Социјална правда и активизам током Ковида-19 – социјална правда и активистички покрети током епидемије Ковид-19;

Ковид-19 и новинарство – професионално новинарство и репортаже о епидемији Ковид-19;

Ковид-19 у уметности – збирке о утицају Ковид-19 на уметничке институције и уметничке заједнице.

Претрага унетих збирки обухвата податке о садржају, сајтовима везаним за збирке, текст странице, слике, аудио и видео презентације као и документ у pdf-у.

У Републици Србији веб-архивирање је регулисано Законом о обавезном примерку публикација (Сл. гласник РС, бр. 52/2011 и 13/2016) и у надлежности је библиотечке делатности. Колика је важност оваквих сајтова најбоље показује пример Америчке националне

медицинске библиотеке (*National Library of Medicine*) на чији захтев организација *Archive-It* скупља и архивира све важне чланке, податке, извештаје на тему великих епидемија, али и других важних података у вези са болешћу. Колекција се састоји од преко 12.000 веб ресурса које је архивирала Национална медицинска библиотека почевши од 2014. године у вези са глобалним здравственим догађајима, укључујући и епидемију Ковид-19. У архиву су укључене веб странице и друштвени медији владиних и невладиних организација, новинара, здравствених радника и научника широм света, са циљем прикупљања и очувања разноликости података. Архивирани веб странице су углавном на енглеском језику. На тај начин обједињена су сва ранија искуства у вези са епидемијама као и искуства у вези са епидемијом Ковид-19 (nlmwebcollecting@nlm.nih.gov; <https://archive-it.org/>).

За нас и наше окружење важно је развијати системски програм који може олакшати спровођење веб-архивирања као и финансијска подршка како би архиви могли дугорочно да спроводе свеобухватна претраживања веб домена. На крају линкови за преузимање само су неки од начина комуникације који су постали доминантни у време Ковида-19, а са којима сви запослени у установама културе морају бити упознати, морају их користити и те информације међусобно размењивати и чувати.

Корисни линкови:

<https://archive.org/>; <https://archive-it.org/>; <https://imls.gov/>

Др Светлана Стефановић, научна сарадница и виша архивисткиња,
Архив Југославије

О ИЗВОРИМА ЗА ПРОУЧАВАЊЕ ИСТОРИЈЕ ЖЕНА И РОДА

Женске студије су основане на америчким универзитетима. У оквиру њих проучаван је, по први пут из феминистичког угла, допринос жена у друштву којим су доминирали мушкарци. У фокусу истраживања нашло се животно искуство жена, као и њихова друштвена и културна стварност. Главни задатак била је афирмација женског искуства као алтернативног али једнако вредног друштвеног феномена.

Родна историја је произашла из женске историје, историографског правца који се развио у оквиру новог таласа женског покрета. Разликовање термина *пол* и *род* потиче из медицинско-психијатријских дискусија вођених током педесетих година на тему транссексуалности. Седамдесетих и осамдесетих година 20. века, феминистичке теоретичарке окренуле су се *роду* као појму згодном за поновно промишљање односа између полова. Под окриљем *рода* проучавало се како су и у којим условима различите улоге и функције дефинисане за сваки пол, како су сама значења категорија „мушкарцац” и „жена” варијирала у складу са историјском епохом и географским местом, како су формиране и

спровођене регулаторне норме полног понашања, како су се теме моћи и права уклапале у питања мушкости и женскости, те како су се обликовали полни идентитети унутар и изван прописаних друштвених правила. Полазећи од става да је *род* културна, променљива и историјска категорија, родна историја се бави, дакле, конструкцијом оба рода, односима међу родовима као и међуутицајима рода и других фактора као што су: старост и брачни статус, класна, расна, етничка, национална, сексуална и религијска припадност. Она доводи у питање владајуће друштвене норме и унутар историографије репродуковане начине размишљања.

Архивска грађа, у виду пре свега архива женских друштава, поред часописа и мемоарских списа из женског пера, извори су од прворазредног значаја у изучавању историје жена и рода у Србији и Југославији у 19. и 20. веку.

У Архиву Југославије чува се, на пример, грађа Удружења универзитетски образованих жена Југославије 1927–1941, Антифашистичког фронта жена Југославије 1942–1955. и Савеза женских друштава Југославије 1954–1961. Фонд АФЖЈ садржи извештај број докумената, који се односе на међуратни период. У Историјском архиву Београда издвојили бисмо документе Одбора госпођа „кнегиња Љубица” 1899–1942. и Удружења универзитетски образованих жена – Београд 1927–1946, те Југословенског женског савеза Београд и Конференције за друштвену активност жена Београд. Осим тога, у Породичном фонду Главинић 1838–1987. налази се збирка интервјуа из пера Добриле Главинић „Кнез Милојковић”, који могу бити од интереса истраживачима, као и Збирка мемоарске грађе о радничком покрету и НОР и послератној изградњи Београда 1900–1970. године. Државни архив Србије чува непотпуне архиве друштава Коло српских сестара и Женски покрет, али и мемоаре Делфе Иванић (у међувремену публиковано). Ту се између осталог налазе и следећи фондови: АФЖ Србије – Главни одбор 1945–1953, Конференција за друштвену активност жена (Србије) 1953–1967, као и Лични фонд Спасеније Цане Бабовић. У Архиву Српске академије наука и уметности поред друге, допуњене верзије успомена Делфе Иванић, налазе се Доживљаји и сећања Милице Бабовић Бакић (1876–1958).

Извори за проучавање историје жена налазе се и другим архивима на територији Србије – у Историјском архиву Ниш, на пример, чувају се фондови: „Женска подружина” Ниш (1925–1943), Окружна женска занатска школа (1938–1945), Виша женска приватна школа у Нишу (1906–1914), Пододбор друштва „Српска мајка” Алексинац (1930–1947), Алексиначка женска подружина (1878–1948), Женска занатска школа Сврљиг (1934–1947), Обласни одбор АФЖ Ниш (1949–1951), Савез женских друштава Ниш (1955–1962). Колико год ови фондови можда били у фрагментарном стању, значајни су не само за писање локалних историја већ и за стварање потпуније слике о женском ангажману, нарочито у међуратном периоду за који реално грађе мањка. Узроци тога су различити – навешћемо овде сведочење једне од оснивачица Кола српских сестара, која у

једном од својих текстова пише да су чланице саме уништиле архиву друштва, како не би пала у руке Аустроугарске, коју је КСС обележила као непријатељску организацију.

Често се извори за разне теме из историје жене и рода могу наћи и у оквиру других фондова – нпр. за период између два светска рата унутар фонда Двор Краљевине Југославије или Министарство унутрашњих послова. За социјалистички период унутар фонда Социјалистички савез радног народа Југославије. Ова организација је имала Комисију за рад са женама – њени материјали су права ризница о положају и проблемима жена. На основу докумената, који се налазе у оквиру фондова Савезни комитет за рад и запошљавање, Савезни комитет за рад, здравство и социјалну заштиту, те Савезни комитет за здравство и социјалну заштиту, могуће је примера ради реконструисати рад Југословенског одбора за Међународну годину жена 1975, односно Међуресурске радне групе за Декаду ОУН за жене. Споменути фондови чувају се у Архиву Југославије.

У неким случајевима периодика је једини извор који стоји на располагању истраживачима. Часопис *Домаћица* је примера ради одличан извор за проучавање Женског друштва и Српског народног женског савеза, али и уопште деловања жена у јавној сфери, њиховог положаја у друштву у 19. и почетком 20. века. У међувремену су неки од часописа попут *Женског покрета*, *Жене*, *Женског света* (Нови Сад), *Жене и света* дигитализовани. Дигитализовани бројеви часописа *Женски покрет* (1920–1938) уврштени су у дигиталну колекцију *Europeana Collections* захваљујући сарадњи одељења Института за књижевност и уметност специјализованом за проучавање периодике са Тамаром Бутиган, начелницом Одељења за развој дигиталне библиотеке Народне библиотеке Србије. Поред споменица, алманаха, мемоарски списи (аутобиографије, дневници, писма) омогућавају увид у породични живот активисткиња, углавном припадница грађанског слоја, њихово школовање и каријеру, као и у рад женских организација, препреке на које су наилазиле и како су их савладале. Они представљају и ризницу информација о приватном животу грађанске елите (о прева-

рама, разводима, старатељству над децом и слично), откривају начине како су жене свој утицај остваривале неформалним каналима, да су унутарстраначке, односно страначке борбе утицале на рад женских организација, те да су оне и те како биле политички профилисане. Мемоарски списи, путописи, али и књижевност важан су извор како за периоде мира, тако и рата. За период Првог светског рата, на пример, посебну групу представљају ратна сећања „British medical women”.

Дигитална револуција је захватила све области живота, па и друштвене науке. Кроз масовну употребу информационог технологија историјска наука се такође трансформисала. Истраживачу су данас доступни путем интернета милиони дигитализованих страна новина и књига, државних докумената и приватних збирки. Омогућен је приступ историјским изворима какав није био могућ у прошлости. Споменути бисмо овде „Портал за женску и родну историју” (<https://zistorija.iib.ac.rs/>) Историјског института Београд, који је реализован уз подршку Министарства културе и информисања. Ауторка и уредница портала је др Ана Столић, а координаторка пројекта др Бијана Вучетић. Портал је осмишљен да би се дефинисала, сачувала и учинила доступном вредна историјска грађа о прошлости жена (и мушкараца), о историји родних односа и историји феминизма у Србији (Југославији) у последња два века. У циљу боље комуникације унутар научне заједнице заинтересоване за женску и родну историју, на порталу су представљени и радови колега и колегиница из ове области у земљи. Незаобилазна је и академска платформа за проучавање књижевности, рода и културе „Књиженство, теорија и историја женске књижевности на српском језику до 1915. године” (<http://www.knjizenstvo.rs/>) Филолошког факултета Београд. Њу чине електронски часопис, електронска издања књига и дигитална база података. Платформа је настала уз подршку Министарства просвете, науке и технолошког развоја.

На крају, парафразирали бисмо немачку историчарку Гизелу Бок, која каже да оригиналност женске, односно, родне историографије, лежи не само у проналажењу нових извора већ и у новом ишчитавању познатих.

Синиша Тадић, архивист
Архив Југославије

АРХИВ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Архив Југославије је основан Општим законом о државним архивама од 21. јануара 1950. године под именом *Државна архива ФНРЈ*. Уставним законом из 1953. године име је промењено у *Државни архив ФНРЈ*. Данашњи назив, *Архив Југославије*, установљен је Законом о Архиву Југославије 1964. године. Промена је била у периоду 2003–2009. године када је ова установа носила назив *Архив Србије и Црне Горе*. Одлуком Владе Републике Србије од 19. фебруара 2009. године

поново је постао *Архив Југославије*, као установа културе Републике Србије која за свој рад одговара Министарству културе и делује у оквиру архивске мреже Србије. Од 1969. године, зграда Архива Југославије налази се на месту некадашњег *Дома краља Александра I за ученике средњих школа* у Улици Васе Пелагића 33.

Архив Југославије обавља послове који се односе на преузимање, сређивање, обраду, објављивање, изучавање, заштиту и коришћење архивске грађе и докумен-

тарног материјала који су настали у раду централних државних органа, организација и других субјеката југословенске државе од њеног стварања 1918. до 2006. године. У досадашњем раду, преузета су 882 архивска фонда и збирке који чине низ од преко 27000 дужних метара. Документа из тих фондова представљају историјске изворе првог реда о стварању југословенске државе, њеном распаду, њеним законима и институцијама, народима, спољној и унутрашњој политици итд.

Архивска грађа из периода Краљевине Југославије налази се у 149 фондова. Највише истраживани фондови из овог периода су: *Министарство просвете КЈ*, *Двор КЈ*, *Министарство иностраних послова КЈ* и *дипломатско-конзуларна представништва КЈ*, *Министарство унутрашњих послова КЈ* и др. Основни подаци о фондовима из периода Краљевине Југославије могу се пронаћи у *Водичу кроз фондове Краљевине Југославије* објављеном 2000. године. Архивска грађа послератне Југославије настала у периоду 1945–2006. године налази се у 646 фондова. Значајнији фондови из овог периода су: *Савезна скупштина*, *Кабинет председника Републике*, *Претседништво СФРЈ*, *Претседништво Владе ФНРЈ*, *Савезно извршно веће*, *Канцеларија маршала Југославије*, *Комисија за утврђивање ратних злочина окупатора и њихових помагача* и др. У Архиву се налази 87 збирки са архивском грађом. Важније збирке су: *Јован Јовановић Пижон*, *Милан Стојадиновић*, *Војислав Јовановић Марамбо*, *Сава Косановић* и др. Архив је 2007. године објавио *Водич кроз збирке* који садржи основне податке о документима који се налазе у овим збиркама. Поред ових фондова и збирки, у Архиву се налази Збирка фотографија и микрофилмова, као и фонд Новинске агенције ТАНЈУГ.

Део преузетих фондова је архивистички сређен и обрађен, са инвентарима као информативним средствима. Корисницима је омогућено истраживање базе на сајту Архива, чиме је учињен први корак ка стварању виртуелне читаонице. Читаоница је отворена за истраживаче од 1958. године, коју је до краја 2022. године посетило преко 22.000 истраживача, од којих је знатан број истраживача из иностранства (око 2.600).

Библиотека у оквиру Архива ради са циљем да се помогне научним радницима и осталим корисницима у току истраживања архивске грађе и архивистима у њиховом стручном усавршавању на заштити, сређивању и обради архивске грађе. Од почетка 2008. године библиотека Архива је постала члан узајамног електронског каталога COBISS.SR. Библиотечки фонд је изузетно богат у којем се налази преко 27.000 наслова и преко 11000 свезака разних часописа. У оквиру библиотеке Архива налазе се легати проф. др Бранка Петровића, Владе Стругара и Руска Матулића.

Архив Југославије поседује разгранату издавачку делатност. Објављују се радови из области архивистике и историографије (водичи, инвентари, библиографије, каталози, зборници радова, зборници докумената, монографије, студије итд.). Нарочита пажња у оквиру издаваштва посвећује се објављивању архивских извора, како домаће, тако и стране провенијенције у виду

тематских зборника докумената. Издвајају се две велике едиције *Извори за историју међународних односа 1930–1940.* (у оквиру које је изашло 11 књига *Извештаја Министарства иностраних послова Краљевине Југославије* за период 1930–1941) и *Документа о спољној политици Југославије* (у оквиру које је досад изашло 10 зборника докумената о билатералним односима Југославије са Совјетским Савезом, Сједињеним Америчким Државама, Индонезијом, Алжиром, Ираком, Мароком). У оквиру ове едиције у току 2022. године објављени су зборници докумената *Југославија–Индонезија 1968–1980*, који се састоји од 129 докумената и представља наставак зборника *Југославија–Индонезија 1945–1967*, *истраживања и документа* објављеног 2014. године и *Југославија–Мароко 1957–1990* (256 докумената). У припреми је и зборник докумената *Југославија–Иран 1937–1990*. Значајна издања су још и: *Британци о Краљевини Југославији*, *Записници са седница Министарског савета Краљевине Југославије 1941–1945*, *Политичке успомене Драгољуба Јовановића* издатих у 12 књига, *Немци о Краљевини Југославији, Том 1, 1920–1929*, приређивача др Живка Аврамовског, редактора др Милана Кољанина (у припреми је и други том, који покрива период од 1929. до 1935) и др.

У периоду од 1980. до 1986. године у Архиву Југославије излазио је стручни часопис *Билтен* у девет бројева. Од 2000. године излази стручни часопис *Архив*, који се објављује једном годишње и има за циљ да пружи допринос развоју архивистичке струке, али и историографије.

Часопис *Архив* је од стране надлежне комисије категоризован у групу часописа од националног значаја. Структуру часописа чине рубрике: Архивистика, Историографија, Документи, Информације о раду и догађајима у Архиву Југославије и Прикази нових издања (ранија издања часописа имала су и рубрику галерију – избор фотографија збирке фотографија).

Осим објављивања, Архив изворна архивска документа представља стручној, научној и широј јавности путем тематских изложби архивских докумената и фотографија. Теме изложби су из историје Југославије: уједињење југословенских народа, дипломатија, спољна политика, међународни односи, значајне личности (*Александар Први – краљ Југославије*, *Тито–Стаљин*, *Николај Краснов*, *Иво Андрић у дипломатији*, *Јован Дучић у дипломатији*) и друге теме. Током 2022. године Архив Југославије је у сарадњи са Министарствима спољних послова и културе Републике Србије, као и Амбасадама Републике Србије у Краљевини Мароко и Амбасадом Краљевине Мароко у Републици Србији организовао изложбу *Београд–Рабат 65 година дипломатских односа 1957–2022*, која је отворена у просторијама Националне библиотеке Краљевине Мароко у Рабату 15. марта 2022. године, док је у Београду отворена 19. октобра 2022. године у изложбеној сали Архива Југославије. Овом изложбом Архив Југославије је учествовао у обележавању „Године Србије у Мароку” и „Године Марока у Србији”. Изложбом архивских докумената *60 година дипломатских односа*,

пријатељства и сарадње Алжира и Београда отвореном 2. јула 2022. године у галерији Општине Врачар, у сарадњи са Амбасадом Народне Демократске Републике Алжир, Архив Југославије је узео учешћа у обележавању 60 година дипломатских односа Републике Србије и Народне Демократске Републике Алжир.

Архив Југославије развио је богату сарадњу са архивима у земљи и иностранству (Русија, Немачка, Француска итд.) и са другим институцијама (Министарство спољних послова Републике Србије, Институт за савремену историју, Институт за општу новију историју Србије, Балканолошки институт САНУ, Катедра за историју Филозофског факултета у Београду и др.). Сарадња се остварује кроз размену стручних публикација, приређивање заједничких изложби архивских докумената, организовање међународних научних скупова и конференција и израду заједничких зборника докумената. Такође, сарадња се огледа у посетама ученика основних и средњих школа, посетама студената

факултета (најчешће студената историје), где се будући научни радници уче како да истражују и опходе према архивској грађи. Студенти прве године са Катедре за историју Филозофског факултета у Београду посећују Архив у оквиру предмета Увод у историјске студије, као и студенти четврте године који похађају модул Историја Југославије: југословенска држава, друштво и култура код професорке Мире Радојевић и професора Александра Животића. Стручни радници упознају студенте на који начин функционише Архив, како се користи архивска грађа и обављају практичну вежбу где студенти добијају на увид архивску грађу и раде на њој. Кроз рад Семинара за друштвену историју истраживачке

станице Петница, својим предавањима историчари из Архива упознају средњошколце са историографијом. Архив има свој сајт, инстаграм и фејсбук страницу који свакодневно обавештавају заинтересоване о најновијим догађајима и издањима.

Зорица Смилковић, архивски саветник
Историјски архив Београда

BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞIVLERİ – ОТОМАНСКИ АРХИВ

Тумачити историју је исто толико важно као и стварати историју. Ако писац не остане веран оригиналу, непроменљива истина поприма природу која ће изненадити човечанство.

Мустафа Кемал Ататурк

Посета Отоманском архиву – *Başbakanlık Osmanlı Arşivleri* у Истанбулу, Турска, дана 21. октобра 2022. године, у оквиру студијске екскурзије коју је организовао Синдикат Историјског архива Ниш, оставила је на све архивисте изузетно снажан утисак. Пре свега, због самог значаја и величине архива, затим због очигледног односа који турска држава има према својој архивској грађи, па самим тиме и сопственој историји, али и због изузетног односа који држава има према запосленима који о њој брину.

Турска је прво организовање чувања архивске грађе започела још 1846. године. Тада је плански изграђена зграда првог архива, на месту без влаге и од специјално произведених цигли, а Ес Сеид Хасан Мушин Ефенди именован за чувара трезорских докумената. Он је *приредио и прво архивско упутство, у коме је наведен распоред и врста докумената који ће бити уврштени у*

архив и начин рада архива. Захваљујући овоме, сачувани су споразуми, султанове наредбе, преписке о унутрашњим и спољним питањима, документа Царског савета (Divan-i Hümayun), записи Канцеларије великог везира (Bab-i Ali), као и евиденције финансијских одељења (Maliye), тапија земљишта (tapu tahrir defteri), и бројни други државни документи. Мини-

старство је после извесног времена променило назив у Управа за документе трезора, који је задржала све до краја Османског царства.

Данас, скоро два века касније, у оквиру архивске мреже Турске, односно Генералне дирекције (директората) државних архива, институцији која ради под директном управом Председништва Републике Турске, архиву припадају Републички архив у Анкари, Одељење за документацију такође у Анкари, и Отомански архив у Истанбулу. Држава за потребе архива издваја годишње

око 175 милиона турских лира (приближно 8.8 милиона евра). До краја 2021. године, по Извештају о раду, у архивима је уговорно, стално и привремено било запослено 911 лица, од тога у Анкари 387 и 524 Истанбулу. Од укупног број запослених 171 су жене, а 479 мушкарци. Са средњом школом ради 64 запослена, са факултетом 375, а мастера и доктора наука има чак 146. У архивима не могу радити људи који нису положили јако захтеван државни испит.

Основна мисија Председништва Државног архива Турске јесте заштита архивске грађе која је значајна за проучавање и расветљавање турске историје. Како се грађа не налази само на територији Републике Турске, већ је у власништву многих држава на чијој се територији турска империја током векова простирала, до 2021. године потписани су протоколи о седам видова сарадње са чак 58 земаља. То су протоколи о сарадњи од нивоа размене копија докумената, размене експерата, рестаурације и дигитализације докумената, до заједничког публиковања грађе и изложби, или сарадње на пољу модерне архивистичке технологије.

О раду Генералне дирекције државних архива најбоље можемо видети преко званичне интернет странице Генералне дирекције (директората) државних архива, на адреси: www.devletarsivleri.gov.tr, на којој се налази Извештај о раду за 2021. годину на адреси: <https://www.devletarsivleri.gov.tr/varliklar/dosyalar/raporlar/devletarsivleri2021idarefaaliyetraporu.pdf>

Републички архив у Анкари смештен је у наменски пројектованој згради усељеној 1988. године, и у њој се чува грађа од оснивања Републике Турске 1923. године, па до данас. У њему се чувају све врсте архивских докумената административног, политичког, економског, научног и културног садржаја. У оквиру архивског комплекса налази се читаоница која може да прими 60 истраживача, библиотека, ресторан, магацин, радионица и управна зграда.

У Одељењу за документацију такође у Анкари, архивска грађа и документарни материјал се селекује у односу на безвредну грађу, која се шаље даље на рециклажу.

Архив Отоманске империје у Истанбулу чува највреднију грађу за проучавање Турске историје од оснивања Османског царства до проглашења Републике (од краја 13. века до 1923. године), без обзира на то којој савременој држави припадају, што укључује 19 на Блиском истоку, 11 у Европској унији и Балкану, три на Кавказу, две у Централној Азији, Кипру, као и из саме Републике Турске. Од 2013. године налази се у новом наменски грађеном комплексу зграда, у четврти Кјатане (*Kağıthane*), на адреси *İmrahor Cad. Sadabad Mevkii*. У оквиру десетак објеката различите намене смештене су: читаоница, архивски депо, лабораторија за конзервацију и рестаурацију, центар за дигитализацију, изложбени простор, конференцијска сала, библиотека. У склопу објекта постоје

кафетерија, ресторан у коме се служи ручак по јеловнику који саставља нутрициониста као и вртић за децу запослених. Како се архив налази у новоотвореној згради, потпуно је приступа чан за особе са инвалидитетом.

Архивски депо који је изграђен испод нивоа земље, планиран је за смештај 120 километара архивске грађе, од којих је 80 километара већ попуњено. Климатски услови у депоу контролишу радници 24 сата дневно, седам дана у недељи и у њих право улаза имају само овлашћена службена лица.

Читаоница архива која садржи приближно седамдесет пет рачунара за претрагу, у 2021. години посетило је 2.450 домаћих и 446 страних истраживача. За коришћење је доступна сва дигитализована грађа, а за грађу која није дигитализована, а постоје подаци у бази, дигитализација се врши на захтев и такав документ се добија на увид следећег дана. Сваки дигитализовани документ може се на захтев добити одштампан на папиру, чекирањем опције приликом прегледа базе. Базу података дизајнирали су турски стручњаци за развој софтвера у складу са тренутном технологијом. Цео систем за претраживање је на турском језику. За читање грађе потребно је знање османског турског језика који је писан арапским писмом. Оригинална грађа се ни под којим условима не даје на увид у читаоници.

У лабораторији за конзервацију и рестаурацију годишње се обради 88.755 страница докумената, од тога фермана, берата и мапа 104, рестаурација коже класичним техникама 70 и савременим 376.

Архив такође садржи и своју библиотеку која броји преко 15.000 наслова, од којих су отприлике једна трећина серијски часописи. Осталих 10.000 припада најважнијој референтној литератури која може бити потребна истраживачима, укључујући речнике, енциклопедије и бројне каталогe.

Претраживање архивске грађе могуће је и преко базе података која је доступна на адреси: katalog.devletarsivleri.gov.tr. Она омогућава истраживачима приступ дигитализованим фондовима са метаподацима.

Током 2021. године база је прегледана 1.082.092 пута. Дигитализација је, као и свуда, једна од примарних циљева архива и до данас је дигитализовано 74 милиона докумената.

Иако зграду архива обезбеђује наоружано полицијско особље, чиме је стављено до знања до које мере држава схвата значај онога што се у њему чува и потенцијално брани, сви истраживачи, домаћи и страни, имају могућност да без законских ограничења истражују у читаоници архива, одмах након пријаве, која се врши једноставним попуњавањем формулара, уз обавезан документ, а за странце пасош. Архив је отворен за истраживаче од понедељка до петка од 9.00 до 18.00 ч и суботом од 9.00 до 16.30 ч.

ИСТОРИЈСКИ АРХИВ НИШ НА ДРУШТВЕНИМ МРЕЖАМА – ИСКУСТВА И ПРАКСА –

Друштвене мреже као феномен на почетку 21. века из основа мењају свакодневни живот и комуникацију између људи, јер су омогућиле релативно брз, сигуран и директан приступ информацијама и у најудаљенијим местима света. Незамисливо је заобићи друштвене мреже када су архиви и архивистика у питању. Како би се демократизовала култура и како би се остварила јавност у раду, архиви настоје да с времена на време обавештавају јавност о мисији установе, тренутним и будућим задацима или раду архива.

Пратећи савремене трендове, Историјски архив Ниш од 2019. године интензивно настоји да путем друштвених мрежа испуни ове циљеве, али и да промовише архивистику и прошлост Ниша и заштиту културног наслеђа. У ту сврху, Архив је, поред сајта, присутан и на друштвеним мрежама Фејсбук ([facebook.com/arhivnis](https://www.facebook.com/arhivnis)) и Инстаграм (@istorijski_arhiv_nis). Одабир ових мрежа био је практичне природе: Фејсбук (активан од 2004. године) и Инстаграм (активан од 2010. године) имају велики број корисника различитог узраста. Обе мреже нуде могућност објављивања текста, фотографија и видео садржаја. На друштвеној мрежи Фејсбук могуће је објавити и везу (линк) ка другом сајту, док Инстаграм, за сада, не дозвољава такву могућност. Код Инстаграма, овај недостатак се компензује стављањем линка у опису профила (тзв. *bio* – скраћено од *biography* – биографија), али са напоменом у тексту објаве да кликну на линк у опису профила. Ово је мана Инстаграма јер стављање линка у опису профила је временски ограничено до постављања другог линка, док је на Фејсбуку корисницима линк доступан трајно.

Код објаве видео садржаја, такође постоје разлике у мрежама и склон је промени, те је неопходно прочитати корисничко упутство на овим друштвеним мрежама. Обе мреже дозвољавају постављање сопственог видео материјала, пожељно је коришћење музичке подлоге која не подлеже ауторским правима (тзв. *royalty free, non-copyright*), јер ће у противном Фејсбук и Инстаграм ограничити приступ музици тј. одређени делови видеа биће потпуно утишани (ово ограничење може да буде потпуно или само за одређене државе у свету).

У циљу избегавања дуплирања садржаја направљен је распоред објаве за сваки дан. Понедељком се објављује фотографија која се чува у Архиву, а уторак је резервисан за промоцију архивских послова. Среда је одређена за кратак текст о локалној историји који је написан на основу архивске грађе, четвртак за представљање фонда Историјског архива Ниш, а петак

за активности запослених. Суботом се објављује занимљив документ који се чува у Архиву, а недељом корисници могу да читају скенирани чланак из старих бројева нишке периодике. Од овог распореда се одступа када има активности које нису обухваћене њиме, па је могуће да објава која се тиче дневних активности у архиву буде у дану када то није планирано. Тада се припремљена објава за тај дан, помера најчешће за недељу дана јер је практично – нема потребе реметити распоред, а поред тога материјал за објаву је већ припремљен. По плану, објављује се једна објава дневно, али постоји могућност да се у току дана поставе и две у зависности активности саме установе.

Иако у процесу израде објаве учествује 1-2 особе, индиректно су укључени сви архивисти, без обзира на то да ли су запослени у депоу, на пословима сређивања или на микрофилмовању, јер имају стални контакт са занимљивим документима.

У погледу садржаја објаве, полаже се велика пажња да он буде различит, утемељен на научним чињеницама, али и да популаризује архивистику и историју кроз научно-популаран стил писања. Приликом објаве, предност имају локалне теме јер се полази од претпоставке да ће се истраживачи, који долазе у Историјски архив Ниш, занимати за историју Ниша и околине, док ће теме од националног значаја истраживати у архивима вишег нивоа. Уколико се ради о темама које су од светског или националног значаја или су битне за историју народа и државе, стављане су у локални контекст. Један од примера за то је објављени чланак нишких *Народних новина* из 1972. године који говори о припремама тадашњег младог принца Чарлса да преузме британски престо. Иако догађај није везан за град Ниш, чланак је показао да су Нишлије упознате са догађајима у свету и заинтересоване за коментарисање актуелних тема. Кад смо овај чланак објавили (27. марта 2022. године), у контексту смене на британском престолу, преузели су га бројни портали и изазвао је велику пажњу корисника на друштвеним мрежама. Уочено је да људи старијег животног доба, који су шездесетих, седамдесетих и осамдесетих година били у својим двадесетим, веома често коментаришу чланке о историји Ниша и доносе бројне допунске податке о теми, али и деле фотографије, идентификују их и одређују време њиховог настанка. Приметно је да пратиоци друштвених мрежа нишког Архива воле да се пише о свакодневном животу и изгледу града у прошлости. Извор за такве текстове може бити штампа која се допуњује релевантним подацима из архивске грађе која се налази у фондовима Архива. Корисницима су занимљиве и објаве о раду и пословима из области архиви-

стике које им омогућавају да се упознају са архивским послом и његовим значајем.

Број пратилаца на Фејсбуку је 3.989, док је на Инстаграму 1.223 (на дан 2. март 2023). У погледу полне структуре, на Фејсбуку мушкарци су заступљени међу корисницима са 51%, а жене са 49%, док је на Инстаграму однос 55,6% мушкараца наспрам 44,4% жена.

На Фејсбуку, најзаступљенији пратиоци су у распону 35–44. године који обухватају 31,8% пратилаца. За њима је категорија 25–34. године са 24,9% публике, а затим 45–54. године са 24,6%. Категорија младих 18–24. године заступљена је са свега 2,8%.

С друге стране, на Инстаграму најзаступљенија публика је у категорији 25–34. године са 33,9%, а затим следи група 35–44. године са 27,2%, група 45–54. са свега 16%, док је најмање заступљена категорија 18–24. године са 9,7%.

У погледу заступљености држава из којих долазе пратиоци профила Историјског архива Ниш, на Фејсбуку у првих пет држава су: Србија (88,5%), Немачка (2%), Босна и Херцеговина (1,3%), Бугарска и Северна Македонија (са по 0,9%) и САД (0,8%). На Инстаграму, заступљена је публика из: Србије (85,5%), Босне и Херцеговине (3,7%), Северне Македоније (1,2%), Немачке (1%) и Црне Горе (0,9%).

Коментари пратилаца су различити, од подршке кроз афирмативне коментаре до критика и примедби. И једни и други служе за оцену рада, исправку грешака и усавршавање у раду, а пре свега стицање драгоценог искуства. Негативни коментари (нпр. у погледу нетачности података) допринели су томе да се погледне фотографије правилно идентификују, а жустре полемике о појединим темама донеле су нове податке, који су кроз сведочанства и исказе наших пратилаца дали другачије виђење тема из архивистике и историје Ниша.

Број свиђања и домета објаве зависи од њене садржине и интеракције са публиком, али и од времена објављивања и видљивости од стране пратилаца. Уочено је да су објаве на Фејсбуку највише „свиђања” добиле када су презентоване ујутру, а објаве на Инстаграму у вечерњим сатима.

See Insights and Ads

Boost post

Like

Comment

Share

Write a comment...

Промоција архива и архивистике на друштвеним мрежама изузетно је важна у савременом свету јер став да „кога нема на друштвеним мрежама, као да никад није постојао” има основа с обзиром на све већу заступљеност друштвених мрежа у свакодневном животу.

Искуство колега нишког Архива је да се често добије „бесплатна реклама” захваљујући објави, најчешће историјске садржине, коју преузме локални медиј. Тако објављени чланак, са текстом и фотографијама из архива, додатно увећа број конзумента објаве на интернету, али и присуство архива у јавности. Поред тога, оваквим научно-популарним текстовима и објавама, архив као установа стиче кредибилитет у локалној заједници, па се за потребе уређивања медијског садржаја често позивају запослени из Историјског архива Ниш и гостују у разним телевизијским и радио-емисијама.

Присуство архива на друштвеним мрежама је неопходно јер су оне будућност и сигурно ће се у наредним деценијама развијати нове платформе, а старе ће доживети еволуцију јер свако време доноси нове изазове. У зависности од планова саме установе, у погледу промоције архива, али и од броја запослених, вођење друштвених мрежа може радити појединаци или тим од неколико људи. Веће установе имају могућност саставања већих тимова, док локалним архивима капацитети су скромни, али их не ограничавају да буду присутни на друштвеним мрежама.

Анализирајући статистичке податке о друштвеним мрежама Историјског архива Ниш, уочено је да је најмање пратилаца из категорије 18–24. године. Имајући у виду да је код младих тог узраста популарна мрежа Тик-Ток, намеће се обавеза архива да буде присутан и на тој платформи, зарад приближавања младим корисницима.

Ово је само део искуства које је стечено током рада са друштвеним мрежама у намери да га представимо и поделимо са колегама из других архива, али и из других установа културе, у жељи да се на тај начин мотивишу да њихове установе, уколико нису присутне на друштвеним мрежама, крену са представљањем свог рада.

ЖИВОТ И ДЕЛО РИСТЕ Т. НИКОЛИЋА

Историјски архив „31. јануар“ Врање, приредиће 2023. године изложбу посвећену Ристи Т. Николићу, једној од многих личности које су заслужне за развитак Србије у научном, културном, политичком и привредном погледу са краја 19. и почетка 20. века. Био је један од најзначајнијих научника тог времена који је оставио велика дела на пољу географије, незаобилазна у изучавању географске науке и њених огранака.

Риста Т. Николић је рођен 5. априла 1877. године у Врању, од оца Томе и мајке Тодоре. Са родитељима и сестром Јованком живео је у породичној кући у Влајинском сокаку. Основну школу завршио је у Врању. Пошто је Врањска гимназија била непотпуна 7-разредна, последњи разред гимназије и матуру положио је у Нишу школске 1895/1896. Да би наставио школовање, напушта своју родну кућу и одлази у Београд, где уписује Филозофски факултет на Великој школи, историјско-географски одсек. Јуна 1900. године, завршава географију и антропогеографију под туторством др Јована Цвијића. По завршетку студија, добија звање филозофа.

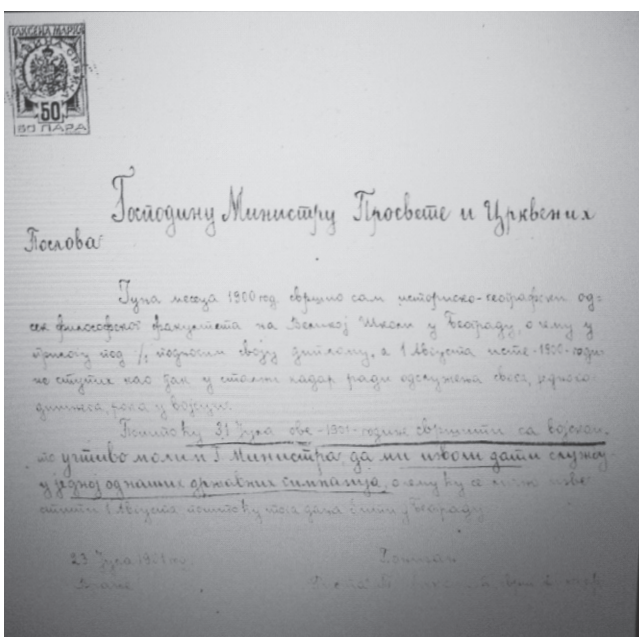

Још као студент, заједно са Јованом Ердељановићем, награђен је првом Видовданском наградом општине Београдске за рад „Друмови ће пожељет' Турака, ал' Турака нигдје бити неће“, које је 1899. године штампано под називом „Трговачки центри и путеви по српским земљама у средњем веку и у турско доба“. Такође је предано радио и на истраживањима југа Србије (Врањској Пчињи), за потребе вођења студија „Насеља српских земаља“.

Препознавајући у Ристи Николићу таленат и страст за антропогеографијом, др Јован Цвијић поставља га 6. марта 1902. године за асистента у Географском заводу Велике школе. Марта 1904. године разрешен је дужности асистента и постављен на место суплента за предмет географије у Другој београдској гимназији. Већ 29. априла 1904. успешно је положио испит за професора земљописа и историје, што је потврђено и Указом краља Петра I Карађорђевића 1. јануара 1905. године.

Током рада у просвети Главни просветни савет често га је ангажовао у комисијама за одобравање уџбеника. Стекавши велико поштовање од стране министра и његових колега, постављен је за члана Комисије за израду Правилника за екскурзије у средњим стручним школама 8. октобра 1908. године. За професора земљописа и историје у Богословију Светога Саве Риста Т. Николић бива премештен 1910. године. Исте године, заједно са др Јованом Цвијићем, оснива Српско географско друштво и добија место благајника у управи. У првом броју Гласника српског географског друштва 1912. године, објављује своја студиозна дела: „Глацијација Шар-планине и Кораба“, „Пењање на Шар-планину“, „Пењање на Кораб“. У његовим радовима сваки је предео живео, имао своје особине и разликовао се од других.

Као резервни официр Првог пешадијског пука Риста Т. Николић је учествовао у оба балканска рата, из којих се враћа 1913. године. Током рата био је распоређен на Меглену који је географски, етногеографски и фолклорно истражио до детаља. Својом савесношћу једног научног радника и трудом

амбициозног прегоаца успео је врло брзо да прикупи богат етнографски материјал и открије безбројне нове појединости којима је знатно обогатио српску науку. То је допринело да оснује и буде постављен за првог управника Етнографског музеја у Скопљу 1914. године, чији рад је организовао и обогатио етнографским предметима. Највећим делом његовом заслугом основано је и Национално друштво у Скопљу.

Нажалост, Риста Т. Николић је подлегао ранама 17. априла 1917. године, борећи се на Солунском фронту, као резервни пешадијски поручник.

Како Историјски архив „31. јануар” Врање не поседује велики број докумената који осветљавају живот и рад овог знаменитог Врањанца, већи део архивске грађе који ће се користити за реализацију ове изложбе је из приватне архиве угледне врањске породице Влајинац, чији је Риста био рођак, и која је ову грађу чувала, пазила и штитила са великом пажњом. Други део прикупљен је током истраживања у Државном архиву Србије, Српској академији наука и уметности, Географском факултету, Етнографском музеју у Београду, Институту за савремену историју у Београду, Филозофском факултету у Београду, Историјском музеју Србије, Универзитетској библиотеци „Светозар Марковић”, Војном архиву у Београду, Градској библиотеци „Бора Станковић” и Народном музеју града Врања. Прикупљена грађа је обимна и одлично сачувана, и међу њом се издвајају Топонимска истраживања, 252 фотографије места и предела из разних крајева јужне Србије, као и фотографије становништва у традиционалној ношњи из тог времена. Грађа такође садржи и ратне дневнике које је Риста Т. Николић сачинио као учесник и ратни дописник штаба Шумадијске дивизије у оба балканска рата и Првом светском рату.

Увидом у доступну архивску грађу и објављена дела може се сагледати како је Риста Т. Николић у свом кратком животу од само 40 година, по много чему задужио не само Врање и околину, већ и целу Србију.

*Дејан Мостарлић, виши архивист
Историјски архив „Срем”*

ЂАЧКА КЊИЖИЦА ИЗ ДОБА КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ КАО АРХИВСКИ ДОКУМЕНТ И СВЕДОК ЈЕДНОГ ВРЕМЕНА

С обзиром на то да су образовање и васпитање у темељу сваке државе и друштва, разумљиво је стално интересовање стручне, али и шире јавности за актуелно стање и историјске утицаје у овако важној сфери друштвеног деловања. На бившим југословенским просторима свако историјско време „утрадило” је у школске системе не само своје формално-правне норме, већ и читав систем вредности уподобљен различитим епохама и облицима државног уређења.

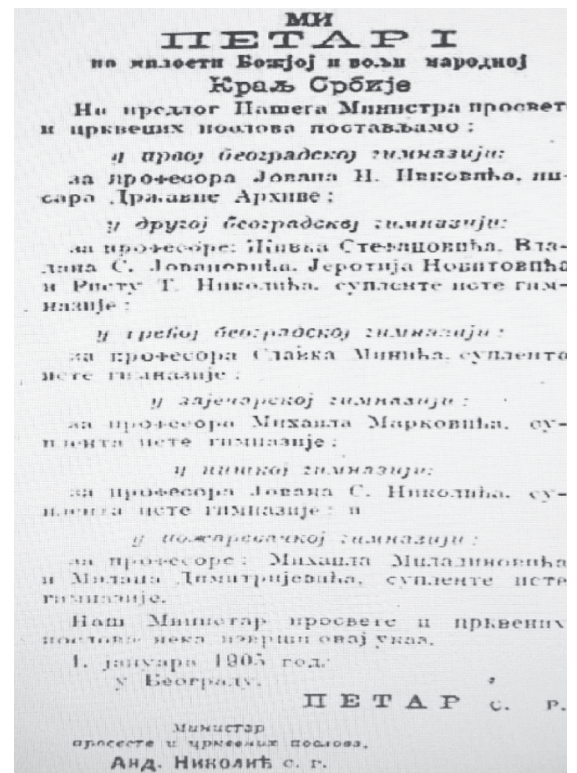
Дебатујући о стању и неким од појава у савременом образовању и васпитању данашњих генерација ученика, јавност често посеже за узорима и примерима забележеним у пракси из прошлих времена. Значајан допринос тим интересовањима и разматрањима могу пружити и архивисти који се интензивно баве истраживањем и публиковањем докумената из архивске грађе просветних установа и институција.

Једна од архивалија – лични документ чија форма и садржај јесу довољно „сликовито” сведочанство једног

времена – предратне Краљевине Југославије, односно некадашње Дунавске бановине, јесте ђачка књижица пронађена приликом сређивања архивског фонда Ф. 1011 Скупштина општине Шид (1965–); 1965–1985. у Историјском архиву „Срем”.

Сачувани документ који представљамо у овом тексту неочекивано је пронађен у управном предмету који је вођен код органа локалне самоуправе, под класификационом ознаком 200 из 1977. године. Предмет се односи на исправку погрешно унетог датума рођења у матичној књизи. Странка је као подносилац молбе за исправку тог податка, у својству једног од доказа приложила своју ђачку књижицу из школске 1940/41. године, када је била ученица другог разреда Државне народне школе у Апатину.

Димензије овог физички добро очуваног документа су 100 x 160 цм. Омот ђачке књижице израђен је од танког картонског материјала. Приликом сређивања уклоњене су металне, зарђале спајалице које су

ЂАЧКИ ЗАВЕТ

Највеће светиње су ми:

Бог, Краљ и Отаџбина

Највећу љубав и поштовање одајем:

родитељима и учитељима

Свој завет најуспешније испуњавам кад се молим Богу и радим за добро Краља и Отаџбине, за јединство југословенског народа и једнаку љубав према свима Југословенима без разлике вере и племена.

Бићу побожан, добар, племенит и пажљив према сваком;

Бићу поштен, истинит, искрен и веран у друштву и у школи;

Бићу вредан, савестан, послушан и издржљив у сваком послу;

Кад будем такав заслужићу пуну љубав и признање својих родитеља и учитеља, што ће ми бити најбоља награда.

Прочитао сам завет и обећавам свечано, да ћу га се свагда држати.

у _____

КРАЉЕВИНА ЈУГОСЛАВИЈА
ДУНАВСКА БАНОВИНА

Државна народна школа
Хрватске Војводе _____
у _____
Школ. год. 1932/1933
Вр. ушле _____

Презиме и име:
Ђосићевић Драгана

ученик-ца _____ разреда

Датум рођења	9 - VII - 1932
Место рођења	Љубановић
Срез и бановина	
Вера и народност	Ист. Слов. Југослов.
Место становања	Љубановић
Име родитеља	Ђосићевић
Занимање родитеља	Уставни Начелник
Напомена	

Учитељ-ица _____

Уставни Начелник _____

чинице повез ове књижице. Документ је трајно сачуван у архивском фонду и предмету због своје архивистичке и историографске вредности, али и као један од кључних доказа у наведеном управном поступку. Како је реч о документу који садржи личне податке, у сврху његовог публиковања на овом месту извршено је „замагљивање” података о идентитету лица на које се ти подаци односе.

На првој унутрашњој левој страни корице омота, изнад фотографског приказа задужбине краља Петра Првог – цркве на Опленцу, налазе се фотографије Карађорђа Петровића, краља Петра Првог и југословенског краља Александра, док је на супротној, десној страници књижице у крупном плану штампана фотографија Петра Другог Карађорђевића на којој се налази и југословенски државни грб. На истој страници се налази и податак да је дозволу (вероватно за објављивање фотографије) дала Кредитна и прип. задруга Професорског друштва у Београду. На другој страници документа, испод наслова „Ђачки завет” стоји, подебљалим словима штампана констатација да су ђацима највеће светиње Бог, Краљ и Отаџбина, а да највећу љубав и поштовање треба да одају својим родитељима и учитељима.

„Свој завет најуспешније испуњавам кад се молим Богу и радим за добро Краља и Отаџбине, за јединство југословенског народа и једнаку љубав према свима Југословенима без разлике вере и племена.

Бићу побожан, добар, племенит и пажљив према сваком; Бићу поштен, истинит, искрен и веран у друштву и у школи; Бићу вредан, савестан, послушан и издржљив у сваком послу; Кад будем такав заслужићу пуну љубав и признање својих родитеља и учитеља, што ће ми бити најбоља награда.

Прочитао сам завет и обећавам свечано, да ћу га се свагда држати.”

Наредна страница предвиђена је за упис основних података о школи и разреду ученика, личних података о ученику и његовим родитељима. Након странице са уписом оцена из оба полугодишта дат је извод из Школског реда.

„Ученици имају доћи у школу четврт часа пре почетка предавања. Без дозволе учитеља не сме ученик напуштати учионицу и своје место, не сме по учионици трчати, бацати отпатке и хартију, не сме правити неред и ларму.

Дужност је сваког ђака да чува учила и школски намештај, да их не квари, не цепа и не кида.

Улицом има да иде пристојно, без трчања и галаме. После предавања из школе се иде у реду по двоје. Старије успут поздрављати.

Прочитао сам и владаћу се по овом реду.”

Предвиђено је да се прихватање одредаба Школског реда као и претходног Ђачког завета потврди потписом. У дну ове странице стоји савет „ђачету” да буде „соко, трезвењак и штедиша”.

На обе средишње странице ђачке књижице приказана је карта Дунавске бановине. На наредне две

ШКОЛСКИ РЕД:

Ученици имају доћи у школу четврт часа пре почетка предавања.

Без дозволе учитеља не сме ученик напуштати учионицу и своје место, не сме по учионици трчати, бацати отпатке и хартију, не сме правити неред и ларму.

Дужност је сваког ђака да чува учила и школски намештај, да их не квари, не цепа и не кида.

Улицом има да иде пристојно, без трчања и галаме. После предавања из школе се иде у реду по двоје. Старије успут поздрављати.

Прочитао сам и владаћу се по овом реду.

у _____

ЂАЧЕ:
соко
буди: трезвењак
штедиша

Полугодиште	I	II
Наука о вери	одлично (5)	
Народ. језик	одлично (5)	
Језик		
Историја		
Земљопис		
Рачун-Геом.	одлично (5)	
Позн. природе		
Привр. знања		
Катифеја		
Домаћинство		
Ручни рад		
Цртање	одлично (5)	
Лето писме	одлично (5)	
Песме	одлично (5)	
Тел. вежбање	одлично (5)	
Ваздање	одлично (5)	
Општа оцена	одлично (5)	
Исправних	5	
Неисправних		

Ученик прелази у старији разред _____

Учитељ-ица _____

Потпис родитеља: _____

странице књижице штампано је упутство родитељима у виду извода из Закона о народним школама од 5. децембра 1929. године. У овом упутству цитирају се законске одредбе о трајању осмогодишње и више народне школе, уз навођење услова за упис и обавезу редовног похађања наставе, за шта одговорност носе родитељи, односно старатељи ученика. Наведени су случајеви оправданих изостанака из школе, као и забрана да се ученици народних школа узимају у најамни и привредни рад ради зараде. Једна од страна ђачке књижице садржи податке, односно табеларну евиденцију о ученичкој штедњи за све дане у току календарске године. Наредна страница овог школског документа је слободан простор за писане поруке родитељима (вероватно од стране учитеља или надлежних у школи). На последњим страницама ове ђачке књижице, као својеврсни културно-историјски и вредносни образац дате су фотографије истакнутих националних историјских догађаја и личности културног и просветног живота југословенских народа – Доситеја Обрадовића, Вука Караџића, Јована Јонановића Змаја, Бранка Радичевића (десно) и Људевита Гаја, Јосипа Јураја Штросмајера, Франца Прешерна и Аугуста Шеное (лево). Приказане су познате уметничке слике „Сеоба Срба” и „Хрватски препорода”.

На полеђини картонског омота, односно саме књижице, стоји да је штампање овог документа, чији је издавач Југословенско учитељско удружење – секција за Дунавску бановину, одобрено од стране Краљевске банске управе – Просветног одељења Дунавске бановине, број IV 45387-1932. Вачка књижица штампана је у Штампарии „Љубомир Богданов” из Новог Сада, 1940. године. На полеђини корица одштампана је и цена ове ђачке књижице која је износила два динара.

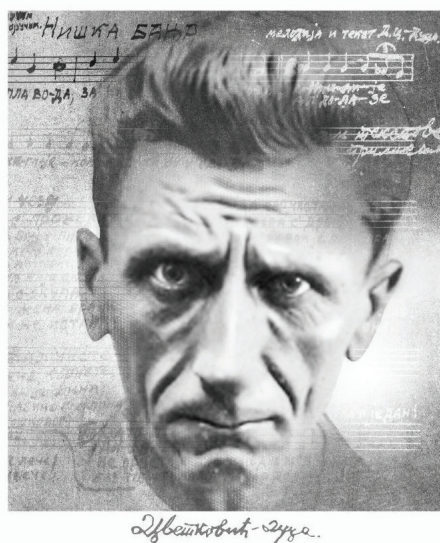
Садржајна и архивистичка анализа овог личног школског документа потврдила је чињеницу да се у архивској грађи проналазе записи и норме који су регулисали конкретна питања друштвеног живота ранијих времена. У овом случају, формом и садржајем ђачке књижице, ученицима и њиховим родитељима предочен је део правног и вредносног система просвете у међуратном периоду историје Краљевине Југославије. Писане изворе из потоњих историјских периода, као што су рат или настанак југословенског социјалистичког друштва, такође можемо пронаћи у неким личним школским и другим документима као што су ђачке и пионирске књижице или приступнице разним политичким и друштвеним организацијама. Ови документи, ако су сачувани, са данашње историјске дистанце несумњиво представљају део вредне архивске грађе.

Миљана Ђорђевић, архивски саветник
Историјски архив Ниш

НИШКА БАЊА ДУЖ ЗЕМЉИНОГ ШАРА – ЧИКА ДУЦИН ЗАВЕТ – 130 ГОДИНА ОД РОЂЕЊА ДУШАНА ДУЦЕ Ђ. ЦВЕТКОВИЋА, изложба Историјског архива Ниш

Јубилеји и годишњице сами по себи представљају уобичајен повод да се сетимо неких људи и догађаја, да их „извучемо” из сенке заборављања и изнова осветлимо, овога пута са временске дистанце, и да видимо шта је то „решето времена” пропустило, а шта задржало као сећања вредно, како би то рекао чувени Михаило Петровић Алас.

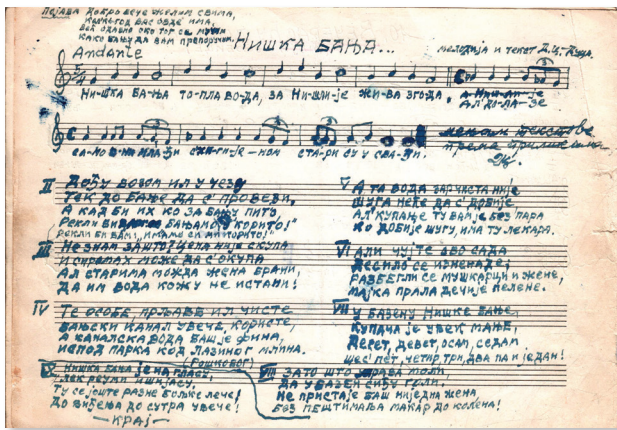
Стотридесетогодишњица рођења Душана Дуче Ђ. Цветковића (Ниш, 1892 – Ниш, 1978), глумца, драмског писца, редитеља, вокалног солисте, композитора, била је повод за приређивање изложбе која нас проводи кроз један динамичан, дуговечан, леп и тежак живот. Прилично нетипично за нашу средину, Душан Цветковић је за собом оставио обимну и прилично сређену личну архиву свог животног пута који је протекло од родног Ниша, преко албанских гудура до Африке (где је уче-

ствовао у деловању Српског војничког позоришта у Бизерти), Скопља, Битоља, Штипа, Београда, Бањалуке, Сплита, до Ниша коме се вратио. Један део своје богате архиве је још за живота поверио Музеју позоришне уметности Србије у Београду на чување, а други је у поседу његове породице. У припреми изложбе коришћена је и грађа из Архива Југославије и Историјског архива Ниш.

Формално-концепцијски нас кроз изложбу води сам главни протагониста као наратор, причајући нам причу о свом животу баш захваљујући сачуваним дневницима, белешкама и сећањима. Душану

Цветковићу ова улога наратора припада и по вокацији, као драмском писцу и редитељу. Изложбу о животу и делу глумца (од нишке публике прозваног чика Дуча), који је, поред тога што је снимео прву грамофонску

Из приватне архиве

Из архиве МПУС

Из архиве МПУС

плочу у Југославији (1928), глумио по разним југословенским позориштима, написао 57 драмских комада и снимио преко 40 песама за Радио Београд (комплетан је аутор и чувене песме Нишка Бања), чини 21 изложбени постер са пратећим каталогом.

Изложбу је 11. августа 2022. у Холу Историјског архива Ниш свечано отворила чукунунука Душана Цветковића. Изазвала је велико интересовање јавности, грађана и медија, нарочито ученика основних и средњих школа, а од 28. септембра 2022. могли су да је погледају и грађани Бањалуке у Архиву Републике Српске, будући да је Д. Цветковић, према сопственом признању, своје најлепше дане провео управо тамо. У најави је и њено постављање у Нишкој Бањи и још неким градовима. Ауторка изложбе је Миљана Ђорђевић, архивски саветник.

Татјана Стеванчев, виши архивист
Историјски архив Сомбор

АРХИВСКИ ФОНД ПИОНИРСКА АТЛЕТСКА ШКОЛА – СОМБОР (1961–1965), 1961–1966.

Архивска грађа Пионерске атлетске школе Сомбор издвојена је Записником о разграничењу из фонда Ф. 629 Спортски савез општине Сомбор. Одлуком Стручног већа Архива, фонд је уписан у Регистар фондова и збирки под р. бр. 669. Сређивање фонда обављено је у периоду 2018–2019. године, принципом провенијенције и слободне провенијенције, облика делатности и функције и тематског облика, а архивистичка обрада обављена је 2020. године. Издвајање документарног материјала који нема својство архивске грађе није вршено. Сачињен је сумарни и аналитички инвентар са помоћним научним апаратом: именским, географским, предметно-азбучним и предметно-тематским регистром. Списи фонда су у целости дигитализовани.

Историјат и рад Пионерске атлетске школе Сомбор

Школа је почела са радом 29. 9. 1961. године. Основана је као самостална спортска организација и премда је организационо била одвојена од Атлетског клуба „Маратон“ Сомбор, започела је свој рад под по-

кровитељством овог клуба. Основана је и почела са радом пре доношења формалне одлуке о оснивању пионерских атлетских школа на Саветовању атлетских тренера и спортских радника одржаном на Палићу децембра 1961. године у организацији Атлетског савеза Србије. На саветовању је усвојен и Програм рада ових школа и избор места у којима ће огледне школе ове врсте радити. Једно од тих места био је Сомбор.

Оснивање школе била је једна у низу акција које су те године организоване у Југославији у оквиру припрема за организацију највеће спортске приредбе која је до тада одржана у нашој земљи; 7. европског првенства у атлетици на отвореном; одржаном септембра 1962. године у Београду. На првенству је учествовало 29 држава са 670 такмичара и то је било прво првенство у једној од источних земаља.

Атлетска школа у Сомбору била је једна од пет експерименталних школа у Србији и званична експериментална школа Атлетског савеза Србије и Центра за унапређење физичке културе Војводине. Непосред-

ни задаци Центра били су да изради оквирни програм рада за четири године, активно учествује у одабирању и селекцији полазника школе, прати развој опште физичке припреме, прати квалитет усвојених знања из појединих атлетских дисциплина, даје препоруке за даљи рад на основу праћења, анализирања и испитивања и др. За овакав рад и сарадњу са Центром своју сагласност дали су Атлетски савез Србије, Атлетски одбор Војводине, Савез организација за физичку културу среза и општине и управа атлетске школе Сомбор.

Школа је основана као самостална и добровољна спортска организација, са циљем да окупља пионире и пионирке и да путем систематског школовања развија физичку спремност и моралне квалитете, а посебно да негује атлетски спорт. Задаци школе били су да ствара здраве и физички свестрано способне чланове друштва, спремне да своје квалитете ставе у службу друштва и заједнице; да ствара свестране атлете који после завршене ове школе могу без тешкоћа и последица да пређу на редован тренинг; да свеобухватним деловањем припреми организам за оптерећења која настају у условима праве спортске специјализације након пубертета; да спречавају испољавање пубертетске кризе у свој њеној жестини и на тај начин растерете психу омладинца; да обезбеде довољно забаве и разоноде и корисно испуње слободно време најмлађих као и да васпитава у сваком погледу и на сваком кораку.

У свом раду, школа је обухватала у првој категорији пионире старости 12-13 година и у другој категорији пионире старости 14-15 година. Школовање у свакој категорији трајало је по две године. Рад у школи се одвијао током читаве године, са једним месецом паузе у летњем периоду. Тренинзи су се одржавали у Друштву за телесно васпитање „Партизан“ Сомбор и у Омладинском дому у Сомбору и то за први разред два пута недељно, а за други разред три пута недељно.

Радам школе у првој години руководила је Управа у саставу од 9 чланова које је именovala управа Атлетског клуба „Маратон“ Сомбор, спортска друштва основних школа и њихова наставничка већа, те омла-

динска и пионирска организација града. Приходи школе обезбеђивани су дотацијама Општинског савеза за физичку културу Сомбор, Атлетског савеза Србије, Атлетског клуба „Маратон“ Сомбор и других друштвених организација као и од чланарина и разних других извора (прилога, прихода од приредби, доприноса чланова и др.).

Кроз школу је у првој години рада прошло 153 пионира и пионирки од којих су 32 успешно завршили први разред и наставили рад као ученици другог разреда. Како је у јесен 1962. године повећан број чланова, а самим тим и број разреда и одељења школе, уследиле су организационе промене. На првој Конференцији школе 23. 12. 1962. године, усвојен је нови Правилник школе који је дефинисао да школом руководе четири управна тела: Управни одбор, Савет представника школа, Савет родитеља и Савет пионира.

Управни одбор руководио је радом школе организујући њену целокупну активност; Савет родитеља координирао је сарадњу родитеља полазника и стручног вођства школе; Савет представника основних школа водио је бригу о учењу полазника атлетске школе у редовној школи и предлагао мере за усклађивање рада и сарадњу атлетске школе и редовних школа. Савет пионира анализирао је резултате у остваривању задатака пред полазницима како у редовној основној тако и у атлетској школи, предузимао мере за побољшање успеха, предлагао награде и казне за поједине чланове и др. На другој Конференцији школе одржаној 31. 1. 1964. године, формиран је и Стручни савет школе, са задатком да организује стручни и педагошки рад са члановима као и стручно и научно сређивање података о раду школе.

На Саветовању Атлетског савеза Србије одржаном крајем 1963. године, након анализе рада атлетских школа у Србији, донета је одлука о расформирању свих пионирских атлетских школа изузев сомборске, јер у раду нису постигле очекиване резултате. Том приликом презентовани су и подаци о постигнутим резултатима пионирских атлетских школа на званичним првенственим такмичењима у Србији у периоду 1962–1963. године (резултати су добијени збрајањем бодова које су сакупила екипе пласманом од 1. до 6, односно од 1. до 12. места у свим дисциплинама програма првенствених такмичења).

На првом месту налазила се Пионирска атлетска школа Сомбор са укупним бројем бодова од 992, испред „Црвене звезде“ из Београда (819), „Спартак“ из Суботице (788), „Војводине“ из Новог Сада (725,5) и других атлетских клубова.

У периоду 1961–1965. године, кроз рад школе прошло је око 700 пионира и пионир-

Група фотографија Пионирске атлетске школе пре тренинга у сали Друштва за телесно васпитање „Партизан“ Сомбор, 1963.

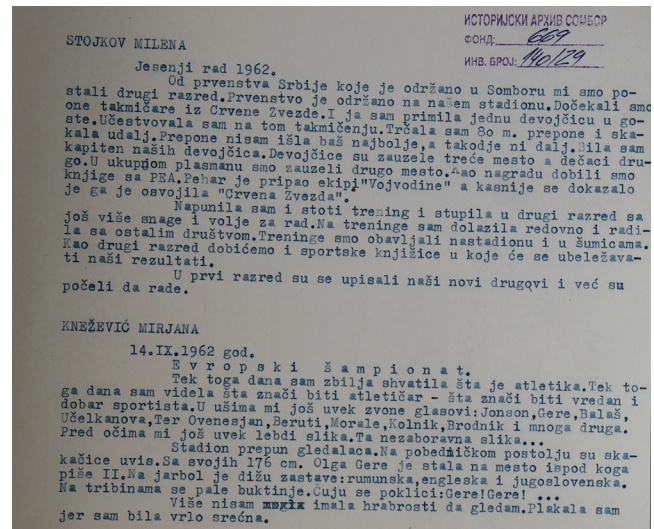

Тренинг пионирки на градском стадиону у Сомбору, 1962.

ки. Почетком 1965/66. школске године, радом у школи биле су обухваћене три групе атлетичара: прва група у којој су репрезентативци и кандидати за репрезентације који се развијају по посебним плановима и припремају и за будуће тренере или да се школују и наставе рад на физичком васпитању омладине; друга група која је најмасовнија и коју чине кандидати за републичку јуниорску репрезентацију и која треба за коју годину да наследи прву групу и трећа група коју чине маади и перспективни чланови.

Оно што је од оснивања разликовало школу у Сомбору од других атлетских школа, а што је сигурно допринело оваквим резултатима у раду и опстанку школе, јесте чињеница да је школа у Сомбору од оснивања имала своје посебне органе управе, свој посебан програм рада независан од програма рада клуба. У раду школе нису примењивани планови рада сачињени за ове врсте школа који су вештачки створени без практичне провере, као ни они развијени у другим земљама, а који је требало да буду пренесени на услове који су код нас били другачији. Стручни тим школе је од оснивања кроз рад тражио и осмишљавао најпогодније методе и облике рада са пионирима у атлетском спорту, методе које би најбоље одговарале условима рада у нашој земљи, а посебно у Сомбору. Проучавани су и усавршавани избори полазника, организација рада школе, методика обуке појединих дисциплина, облици тестова са пионирима, систем оцењивања и др.

Овакав експерименталан начин рада, праћен од стране Завода за физичку културу Војводине, показао је резултате изнад сваког очекивања. Резултати оваквог рада најбоље су се доказали на спортском пољу. Такмичећи се на првенствима најмањих у Војводини и Србији, пионери и пионирке из ове школе били су најбољи и без конкуренције. На званичним првенствима Војводине и Србије у периоду 1961–1967. године, пионери су освојили 17 првих, 18 других и 19 трећих места, а пионирке 18 првих, 17 других и 21 треће место. На Првенству атлетских школа Србије, којих је одржано само три, 1962. године школа је била друга (одмах иза „Црвене звезде“ из Београда), а 1963. и 1964. је освојила прво место. Титулу пионирског првака Војводине, полазници атлетске школе у Сомбору освојили су два пута: 1964. и 1966. године. Освајање ове титуле 1966. године био је прави тријумф. Најмањи сомбор-

Изводи из дневника полазника
Пионирске атлетске школе Сомбор, 1963.

ски атлетичари сакупили су толико бодова, колико су заједно имали другопласирани „Спартак“ (Суботица) и трећепласирани АК Сента. Ова достигнућа и резултати Пионирске атлетске школе Сомбор, потврђени су и крунисани јануара 1968. године, првом наградом Савеза организација физичке културе Србије која се додељивала најбољим спортским организацијама за рад са омладином. Награда је додељена на предлог Атлетског савеза Србије.

Октобра 1965. године, школа престаје да буде експериментална и организационо самостална, утапа се и наставља рад у саставу Атлетског клуба „Маратон“ Сомбор. Последњи податак о раду школе, садржан је у записнику и материјалима заједничке Конференције Атлетског клуба „Маратон“ Сомбор и Пионирске атлетске школе Сомбор одржане 12. 2. 1966. године, на којој је усвојен Извештај о раду школе за период 1964–1965. године, Програм рада и Предлог буџета школе за 1966. годину. Већ на следећој Конференцији клуба одржаној 24. 2. 1967. године, у усвојеним актима школа се посебно не спомиње.

Закључак

Иако фонд садржи само девет свезака и једну кутију списка у укупној количини од 0,18 метара, грађа фонда је веома разноврсна, а посебно је занимљива и по садржају јединствена документација о стручном раду са полазницима школе: евиденције тренинга, такмичења, састанака и рада са полазницима школе; таблице појединачних резултата и рекорда; резултати тестирања атлетичара и социограми; као и изводи из личних дневника полазника школе и фотографије.

Грађа фонда је непроцењив извор и сведочанство организације и начина рада са пионирима и омладином у области физичког васпитања и спорта 60-их година прошлог века, као и модела и начина стручног и педагошког рада просветних и спортских радника који су превазилазили задате и професионалне оквире.

Мирјана Бошкоћевић, виши архивист
Архив Косова и Метохије

ПРОМОЦИЈА КЊИГЕ

СТОЈАН ЗАФИРОВИЋ „МОЈЕ СЛУЖБОВАЊЕ У СРПСКИМ ШКОЛАМА У СТАРОЈ СРБИЈИ У ВРЕМЕ ПОСЛЕДЊИХ ГОДИНА ТУРСКЕ ВЛАДАВИНЕ“

На Сајму књига у Београду, на штанду Канцеларије за Косово и Метохију, 30. октобра 2022. године, Архив Косова и Метохије је организовао промоцију књиге под називом „Стојан Зафировић: Моје службовање у српским школама у Старој Србији у време последњих година турске владавине“, чији су приређивачи Славиша Недељковић и Александра Новаков. Покровитељ ове промоције било је Министарство културе Републике Србије и Канцеларија за Косово и Метохију.

Циљ одржавања промоције био је оживљавање архивске делатности, као суштинско питање за очување писаног трага наше баштине на Косову и Метохији. Поред редовних активности на заштити архивске грађе и документарног материјала, и трајних ожиљака које је донело изгнанство ове установе са простора Косова и Метохије, колектив ове установе је решио да изнова рашири једра, ентузијазмом и својим марљивим радом врати овој установи некадашњи реноме и учини је видљивом и препознатљивом како на простору Косова и Метохије, тако и у читавој држави – истакао је у уводној речи уредник публикације в. д. директора Архива Косова и Метохије Марко Марковић.

Стојан Зафировић је рођен у Приштини 1884. или 1885. године како се претпоставља и види из његових сачуваних писаних успомена, јер не постоје други извори који сведоче о томе. Из његове богате радне биографије, видимо да је био стипендиста Српске владе, професор гимназије, национални делатник, сарадник српских конзула у Османском царству и при заласку каријере, хонорарни сарадник у Архиву Српске академије наука и уметности у Београду.

Након завршеног школовања у Београду у Великој школи где је студирао педагогију и етику, 1907. године је постављен за суплемент Српске учитељске школе у Скопљу, где је предавао Психологију, Логику и Географију, до новембра 1908. када је премештен у Пљевље у Српску гимназију, такође на годину дана.

Као национални и културни делатник Зафировић је после Пљеваља постављен за васпитача Богословије у Призрену, затим је био инспектор за српске школе у Рашко-призренској епархији, да би касније био послат, а као интелектуална помоћ новом администратору Рашко-призренске епархије, где је био и члан Епархијске управе, задужен за просветна питања. У Призренској богословији је предавао и Теорију српске књижевности, Историју српске књижевности и Општу грађанску историју.

Након балканских ратова школске 1913. премештен је за професора Гимназије у Крушевцу где је

предавао француски језик, након чега је постављен за директора Гимназије у Кривој Паланци.

Писани акти које садржи ова књига говоре да је крајем 1915. и почетком 1916. велики број српске деце са професорима и учитељима послат у француске школе и интернате. Зафировић, који је такође прешао Албанију, одређен је од стране министра просвете (Љубомира Давидовића) да крене у Француску као један од професора задужен за старање о ученицима.

Након Великог рата Зафировић се вратио у Кривој Паланку где је држао часове, а затим је премештен на место професора Женске учитељске школе у Крагујевцу. Био је и директор Мушке учитељске школе у Неготину. На место директора Мушке гимназије је остао до 1941. године.

На основу писаних аката треба посебно истаћи да је иза Стојана Зафировића остала невелика заоставштина у Архиву САНУ и Архиву Косова и Метохије у Приштини (Лични фонд Стојана Зафировића). Рукопис „Моје службовање у српским школама у Старој Србији у време последњих година турске владавине“ чува се у Архиву САНУ у Београду, под сигнатуром 14192. Написан је руком Стојана Зафировића и има 116 страна и углавном је лако читљив. Рукопис је настао после Другог светског рата, када је Зафировић био у поодмаклим годинама свакако пре 1957/58. године. Аутор ове књиге претпоставља да се није ослањао само на сећање већ и на неке забелешке и документе.

Рукопис је фрагментарно раније објављен у књизи *Савременици о Косову и Метохији* 1988. године, чији је приређивач Душан Батаковић. Делови рукописа су публиковани и у *Српској периодици* коју је приредио Дејан Д. Антић. Многи научни делатници су ове мемоаре користили као историјски извор у својим радовима.

Треба истаћи да су писма први пут у целости приређена у овом делу у издању Архива Косова и Метохије, на 185 страна и тиражу од 300 примерака.

Пожутеле хартије и текстови на њој, давно исписани руком поменутог Стојана Зафировића, у великој мери приказују политику Краљевине Србије према неослобођеним крајевима на југу и туробан живот одашњих Срба, прожет свакодневним искушењима. Архив Косова и Метохије као чувар писаног блага кроз публикавање оваквих дела враћа се на простор Косова и Метохије, чиме враћа свој некадашњи реноме и себе чини видљивим и препознатљивим на овим просторима, што је велики значај данашњег тренутка у коме борба за истину мора бити презентована и препозната.

Приказ изложбе **АРХИТЕКТОНСКА КУЛТУРА МЕЂУРАТНОГ БЕОГРАДА** из техничке документације Историјског архива Београда

Изложба „Архитектонска култура међуратног Београда” отворена је у Етнографском музеју у Београду 21. децембра 2022. године и презентује резултате обимног научног истраживања на проучавању развоја архитектонске делатности између два светска рата у престоници, на основу техничке документације која се чува у Историјском архиву Београда.

законске регулативе и правилницима, што је резултирало откривањем нових сазнања о мање познатим личностима и појавама и одговорило на нека нова питања. Концепција проучавања произашла је и из намере да се у оквиру документационе грађе архитектонског наслеђа Београда укаже на њен значај и улогу коју су у њеном очувању имале општинске службе у периоду од 1918. до 1939. године.

Ауторке, архивске саветнице Снежана Лaziћ и Јелена Митровић Коцев, приредиле су и пратећи каталог са богатим илустративним садржајем и обимом на 180 страна, превазилазећи форму класичног изложбеног каталога. Након обраћања директора Етнографског музеја Тијане Чолак-Антић Поповић и Историјског архива Београда мр Драгана Гачића, изложбу је отворио Горан Весић, министар грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре Републике Србије који је истакао значај и одговорност Града Београда и тадашњих архитеката на изградњи Београда између два светска рата.

На изложби, у оквиру 12 тематских целина, на 29 паноа, приказано је преко 170 грађевинских планова, фотографија, карти, планских аката и друге архивске грађе. Ову грађу употпуњују пратећи извештаји о грађевинским активностима у периоду између два светска рата смештени у витринама.

Садржај изложбе је резултат избора грађе који се чува у фонду Општина града Београда, Техничка дирекција. Значајна улога ове дирекције огледа се у њеном садржају, који са преко 16.000 предмета приказује архитектуру међуратног Београда, нарочито што многа вредна архитектонска дела данас постоје још само у архивским фондовима, који се свакодневно користе у научне или културне сврхе.

За боље разумевање хронологије урбанистичког развоја града у међуратном периоду, осим што су спровеле неопходно истраживање овог фонда, ауторке су користиле и проучиле обимну историографску литературу као и културолошке прилике са фактима пратеће

С обзиром на то да је архитектонско наслеђе Београда по својој намени разноводно, изложбена презентација је тематски и хронолошки разврстана у више сегмената. Намера ауторки била је да истакне значај општинских служби које су планским подизањем објеката и увођењем реда и закона у изградњу, водиле развој Београда од вароши ка модерној престоници.

Посебна пажња је посвећена развоју Вртног града, односно ободних делова у којима су се формирале стамбене колоније – Котеж Неимар, Професорска и Чиновничка, намењене средњем и вишем друштвеном слоју.

Саставни део развоја урбанистичког ткива града, ради наглог пораста становништва, условио је изградњу нових школа, међу којима су и оне подигнуте на Булбудеру, Душановцу и Вождовцу.

Дирекција за социјално старање при Општини града Београда старала се о решавању социјалних и здравствених прилика. Техничка дирекција је поред образовних установа изградила и друге општинске зграде: болнице, радничка прихватилишта, општинске станове, пијаце, домове за децу и старе итд. Неки од ових објеката су финансирани средствима фондова као што су Фонд за подизање и одржавање радничких установа, фонд Николе Спасића. Такође, неизоставни део ширег градског подручја чинили су и нелегални, привремени објекти за раднике и сиромашне, као што су Пиштољ мала и Јатаган мала.

Индустријска зона, формирана на прелазу из 19. у 20. век, у међуратном периоду ширила се дуж Топчидерског брда, на Чукарици и уз саму десну обалу

Дунава, доприносећи бржем развоју друмског, речног и железничког саобраћаја.

Током 30-их година 20. века, Општина Града Београда формирала је неколико пијаца које су чиниле саставни део урбаног ткива међу којима су Цветни трг, Рибља, Сточна и Житна, да би се наглим ширењем града тај број повећао. У истом периоду затворена је Велика пијаца, а отворене су Зелени венац, Каленић гивно и Јованова пијаца.

Изградња комплекса Сајма са изложбеним павиљонима, планирана још 1922. године, започета је тек 1936. године на левој обали Саве. Архитектонски, овај комплекс представља изузетно репрезентативну и функционалну целину. Отварањем трамвајске линије преко новоотвореног моста краља Александра 1934. године, Сајам се повезује са урбанистичком целином града Земунa.

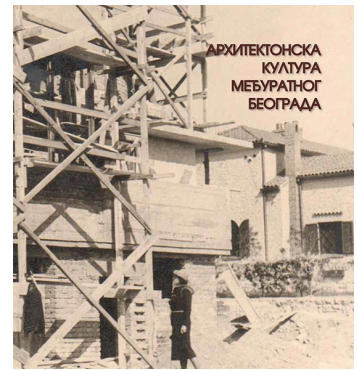
Посебну архитектонску активност представљају објекти јавне намене који су пројектовани од стране приватних наручиоца и реализовани од стране приватних архитектонских бироа у оквиру важећих урбанистичких планова и аката. Ауторке су обухватиле појаву индивидуалних наручилаца грађевинских објеката различите намене која је пратила модернизацију архитектонских решења од којих су многа сачувана до данас.

Као што је навео рецензент др Вања Панић „праћећи историјску нит обликовања града, како ауторке

наводе у каталогу, историографији је откривено више готово непознатих личности и појава, попут дугогодишње службенице Техничке дирекције Данице Томић Милосављевић, или, до сада упитне, ауторске атрибуције Палате 'Унион', чије је планове потписала Персида Змајић Тричковић, а који се већ деценијама приписују Миливоју Тричковићу. Истраживање овог фонда такође је осветлило и делатност чешког архитекте Јана Дубовог као службеника Техничке дирекције, као и рад многих жена архитеката који тек чека своје истраживаче и тумаче”.

Ауторке су такође приказале да је на крају међуратног периода, уочи Другог светског рата, градњом истакнутих објеката у стилу познатих европских трендова, Београд осликавао тежњу да постане туристичка, културна и привредна престоница Балкана.

Изложба је била отворена до краја јануара месеца 2023. године, а снимак са отварања може се погледати на YouTube каналу Историјског архива Београда на адреси: https://www.youtube.com/watch?v=ti1ZYwf_jbA&t=381s

Наташа Милошевић Дулић, виши архивист
Историјски архив Пожаревац

АРХИВСКА ГРАЂА У ТЕОРИЈИ И ПРАКСИ, ЗБОРНИК РАДОВА СА МЕЂУНАРОДНОГ АРХИВИСТИЧКОГ САВЕТОВАЊА, БР. 5, НОВИ САД 2021, СТР. 531

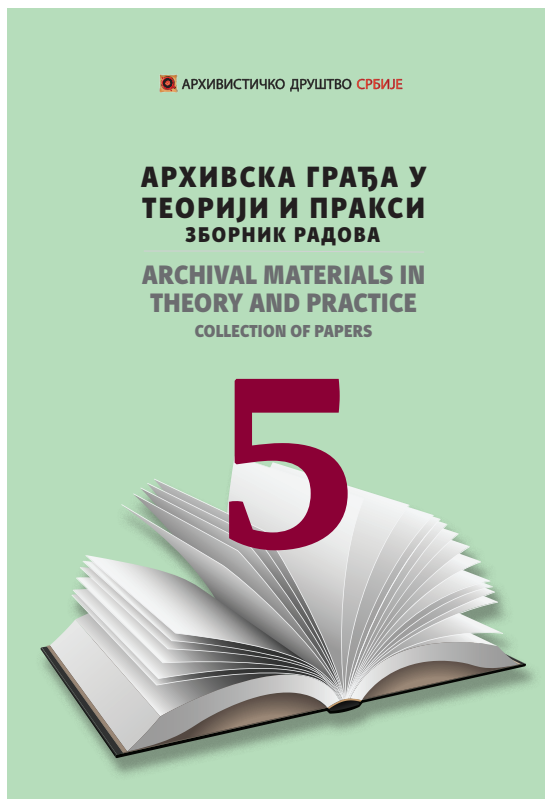
У организацији Архивистичког друштва Србије и Архива Војводине, у сарадњи са Државним архивом Србије и Међуопштинским историјским архивом Чачак, а под покровитељством Министарства културе и информисања Републике Србије, у Новом Саду је у периоду од 6. до 8. октобра 2021. године одржано Пето међународно саветовање архивиста, чији је мото била сентенца *Архиви – прошлост која траје*. У зборнику радова са овог међународног архивистичког саветовања, уз уводне текстове председнице Архивистичког друштва Србије Леле Павловић и уреднице Слободанке Цветковић, укупно су објављена 34 рада (31 ауторски и три коауторска). Аутори највећег броја радова, њих 25 су из Србије, док је петоро аутора из Босне и Херцеговине и четворо из Хрватске. Радови су објављени у две тематске целине.

У првој тематској целини *Извори за повесницу* објављено је 20 радова, и то: др Љубинка Шкодрић:

Судбина архивске грађе краља Александра Обреновића; МА Елма Дервишбеговић: Архивска грађа Хисторијског архива Сарајево на оријенталним језицима; др Предраг Бребановић: Архив Срба у Хрватској и заоставштина Ервина Ператонера; Иван Хофман: Савезна комисија за културне везе са иностранством – извор за проучавање спољне политике Југославије 1949–1971; мр Драгош Петровић: Културна сарадња Југославије и Чехословачке између два светска рата; мр Александра Пијук-Пејчић: Архивски фондови школа Хисторијског архива Сарајево у служби историјских извора; мр Маја Николова: Деца немачке националности у децијим домовима у Србији у периоду од 1944–1950; Стјепан Прутки: Архивско градиво Бић-босутске водне задруге – извор за проучавање повијести водопривредне дјелатности сријемског подручја; Тамара Вијоглавин Манчић: Изложбом против заборава: сестре милосрднице у Брчком; Наташа Раденковић: Главни одбор Црвеног крста Србије – Окружни

одбор Ниш – делатност ствараоца и стање архивске грађе фонда (1878–1947), 1929–1947; Славица Солонун: Илустративни материјал као извор научних истраживања; Драгана Станисављевић, Бранка Јаначковић: Фотографије Историјског архива у Врању као сведоци историјских догађаја; др Иво Орешковић: Оставински и нотарски списи – прворазредан архивски извор за истраживање повијести Конавала у вријеме аустријске управе и Краљевине (СХС) Југославије; Славко Степановић: Матичне књиге црква крагујевачких као извор за генеалошка истраживања (могућности и ограничења) – избор из Збирке матичних књига Историјског архива Шумадије Крагујевац; Горан Милосављевић: Сегмент националне историје у личном фонду Цветка Рајовића; др Светлана Стефановић: Међународна година жена – ОУН 1975. у фондovima Архива Југославије; др Драгомир Бонцић: Да ли је Југославија правила нуклеарну бомбу? Шта (не) кажу архиви?; др Слободан Селинић: Иван Стамболић у архивским документима у првој половини осамдесетих година 20. века; мр Мирјана Богосављевић: Записи о пандемији КОВИД-19 и како их сачувати; др Мартин Превишић: Hoover Institution, Library & Archives, Stanford University – Arhivski izvor jugoslovenskih povijesti kroz Fond Konstantina Fotića.

У другој тематској целини Нова архивска стварност: архивске зграде и архивска грађа – садашњост и будућност објављено је 14 радова: Никола Аџић: Архивски информациони систем – АРХИС; Тајјана Драгићевић: Искуства на уносу података у јединствени информациони систем за архиве у Републици Србији – АРХИС; Дарко Маринковић: Дигитализација архивске грађе Војног архива – Информациони систем дигиталног архива „ИДА 2.0“; Сајида Балта: Искуства на сређивању фондова из области јавне управе у Федерацији Босне и Херцеговине; Ерика Жилић Винцетић: Разгледнице у архивским фондovima и збиркама Државног архива у Осиеку – допринос архивистичкој обради и сређивању; Снежана Петров: Етика у конзервацији архивске грађе; Синиша Домазет: Архив Босне и Херцеговине – оснутац и постојање; Наташа Малобабић-Вукић, Југослав Вељковски: Архивске зграде – место и улога у систему заштите архивске грађе; Марија Тодоровић: Практична примена Закона о архивској грађи и архивској делатности; Стојанка Бојовић: Правосудни органи у Нишу, непосредно и након Другог светског рата (1944–2020); Душко Грбовић: Музејско одељење при Градској државној архиви – прилог историји повезаности Завичајног музеја Јаго-

дина и Историјског архива Јагодина; Марија Ђуричанин: Делатност Историјског архива Града Новог Сада у циљу развијања свести о значају локалне историје и неговања културе сећања; Бојана Јовац, Јелена Ковачевић: Нова архивска стварност – утицај пандемије КОВИД-19 на Архив Крушевац, прилагођавање рада у новим условима и изазови будућности; Предраг М. Видановић: Читаоница Историјског архива у Пироту.

Главни и одговорни уредник Зборника је Лела Павловић, председница АДС, уредништво потписује Слободанка Цветковић, а рецензије др Љубинка Шкодрић, др Саша Илић, Милена Поповић Субић, Нада Петровић, др Ирена Ко-

лај Ристановић и др Соња Јерковић. Редакцију чине Слободанка Цветковић, Ненад Војиновић, др Јасмина Живковић, Милорад Јовановић, Бошко Ракић и Марија Тодоровић. Техничку припрему и дизајн Зборника урадила је Зорица Смиловић, а резимеа на енглески превела је Данијела Јовановић. Зборник је објављен у саиздаваштву Архивистичког друштва Србије и Архива Војводине, захваљујући средствима Министарства културе и информисања Републике Србије и Архива Војводине.

У Зборнику радова са Међународног архивистичког саветовања бр. 5 објављен је велики број квалитетних радова, у којима су аутори покушали да дају одговоре на актуелна питања из архивске теорије и праксе, што овај Зборник кандидује за незаобилазну литературу за архивисте у Србији и окружењу. У смислу доступности, треба истаћи да је Зборник поред штампаног издања, доступан и у електронском облику на веб-сајту Архивистичког друштва Србије у целини и појединачно, по радовима, на адреси <http://arhivistickodrustvosrbije.org.rs/index.php/s-v-v-nj/2-uncategorised/282-zb-rni-5>.

IN MEMORIAM Милић Ф. Петровић (1949–2022)

Архивске раднике у Србији затекла је вест да нас је заувек напустио колега Милић Ф. Петровић, дугогодишњи радник Архива Србије (данас Државни архив Србије), Архива Југославије и једно време директор Историјског музеја Србије.

Милић Ф. Петровић рођен је 1949. године у селу Јаворак код Пљеваља. Основну школу је завршио у Косаници код Пљеваља, гимназију у Пљевљима, а Филозофски факултет, Група за савремену историју, у Београду. Школске 1976/77. године уписао је и одслушао постдипломске студије на Правном факултету – правно-историјски смер у Београду. Од 1974. до 1995. године радио је у Архиву Србије на пословима архивисте, шефа Службе за заштиту архивске грађе ван Архива и на месту начелника Одељења архивске грађе новог периода. Од 1995. године до 2001. године био је директор Историјског музеја Србије у Београду, а 2001. године прелази у Архив Југославије где је до пензионисања обављао дужност начелника Одељења за сређивање и обраду архивске грађе након 1945. године. Био је председник републичке Комисије за одабирање архивске грађе у Србији (1981–1995), секретар Заједнице архива Србије (1987–1990), предавач и испитивач на стручним испитима за архивске раднике у Србији за предмете Канцеларијско пословање и Архивско законодавство (1992–1997), председник републичке Комисије за категоризацију архивске грађе у Србији (1994–1996). Радио је на доношењу, допунама и изменама Закона о заштити културних добара и подзаконских аката о канцеларијском и архивском пословању у Србији. Аутор је више стручних упутстава, међу којима и елабората о архивској служби и струци у Србији за наредни период (1992). Коаутор је Пројекта о организацији архивске службе у Црној Гори и иницијатор за оснивање Архивског одељења у Пљевљима. Био је члан Редакције часописа *Архивски преглед* (1992–1997), председник Радничког савета и основних друштвено-политичких организација у Архиву Србије, члан Републичког одбора синдиката образовања, науке и културе (1978–1982), члан Републичког савета за културу (1990–1992), члан Комисије за архив, музеј и документацију Фудбалског клуба „Црвена звезда” (1978–1992), члан Извршног одбора Друштва „Стара Рашка” у Београду (1990–2004). Један је од оснивача и члан управе Удружења Пљевљака у Београду и председник Савета за културу овог удружења од оснивања 1995. до данас.

Његова импресивна библиографија која се у електронском облику може пронаћи на сајту Архивистичког друштва Србије броји више стотина библиографских јединица. Његови радови из историје и архивистике и данас представљају незаобилазно штиво, као што је публикација *Заштита и валоризација медицинске документације* (1995). Последњу књигу објавио је 2022. године под називом *Најмилије радости*.

Милић Ф. Петровић је носилац бројних награда и признања од којих издвајамо Награду из „Фонда Данице Гавриловић” за допринос на унапређењу архивске делатности (1984) и награду „Златна архива” као највеће признање у архивској делатности (2005). Милић Ф. Петровић као колега и као личност и све оно што је урадио за српску архивистику треба да су нам стална инспирација и мотивација.

АРХИВСКИ ГЛАСНИК

Информативни билтен
Архивистичког друштва
Србије

Број 17
2022. година

ISSN 1820-6298

Оснивач и издавач
Архивистичко друштво
Србије
11000 Београд
Карнегијева 2

За издавача
Лела Павловић

Уредник
Љиљана Дожић

Чланови редакције
Милан Стојановић
Миријана Миленковић
Слободанка Цветковић
Зорица Смиловић

Секретар АДС
Вукадин Шљукић

Адреса редакције
Карнегијева 2
11000 Београд

Телефон
011/3370-781

Лектура
Ивана Гачић

Технички уредник
Зорица Смиловић

Штампа
Grafoprint, Горњи Милановац

Тираж
300

*Стихови аутора нису одраз
стихова Редакције*

*Број је штампан средњим
Архивистичког друштва
Србије*

ОБЕЛЕЖАВАЊЕ ДАНА АРХИВА У СРБИЈИ И ДОДЕЛА НАГРАДЕ „ЗЛАТНА АРХИВА“

У Државном архиву Србије 14. децембра традиционално је обележен Дан архива у Србији. Установљен је у знак сећања на датум када је 1898. године донесен Закон о Државној архиви Краљевине Србије, којим је основан Државни архив Србије.

Ове године, у оквиру сарадње Државног архива Србије са просветним установама у Србији, остварен је напредак у представљању Државног архива и архивске делатности међу ученицима основних и средњих школа, као и међу студентима. Тако су ове године у обележавању Дана архива у Србији учествовали и ученици другог разреда друштвено-језичког смера Гимназије „Патријарх Павле“, заједно са својом наставницом историје Светланом Хофман Кесар. Они су представили презентацију о Државном архиву Србије, израђену у оквиру пројектно-истраживачке наставе, чији је саставни део била радионица реализована у Архиву.

Као и претходних година, на Дан архива у Србији одржана је церемонија уручења награда „Златна архива“ из Фондације Александра Арнаутовића, док „Годишња награда Ђурђа И. Јеленића“ из Задужбине Ђурђа, Данице и Јованке Јеленић, ове године није додељена.

Комисија за доделу двеју равноправних награда у саставу: Нада Петровић, архивски саветник у пензији, др Љубодраг П. Ристић, виши научни сарадник у пензији, и Митар Тодоровић, архивски саветник Архива Југославије, на седници одржаној 25. новембра 2022. године донела је једногласну одлуку да се награде доделе др Јасмини Живковић, архивском саветнику Историјског архива Пожаревац, и др Татјани Кикић, руководиоцу Архиве Агенције за привредне регистре.

Добитнице награде „Златна архива“ др Татјана Кикић и др Јасмина Живковић у друштву Јелице Рељић, заступника Фондације Александра Арнаутовића

Др Јасмина Живковић запослена је у Историјском архиву Пожаревац од 1998. године. За готово 25 година каријере у архивистици је оставила значајне трагове, како у установи у којој је запослена, тако и у широј архивистичкој заједници. Као аутор и коаутор учествовала је у изради девет монографија и тематских зборника радова. Аутор је бројних стручних радова и учесник великог броја домаћих и међународних научних скупова. Одржала је мноштво јавних предавања и радионица, а већ 25 година бави се и хуманитарним радом као члан *Кола српских сестара* и његов дугогодишњи председник.

Др Татјана Кикић је дуги низ година била члан колектива Државног архива Србије, где је радила од 1998. до 2022. године. У свом раду највише се посветила унапређењу сарадње архива са регистратурама, као и заштити архивске грађе и унапређењу канцеларијског пословања у њима. Била је иницијатор обуке за правна лица у области уређења и заштите документарног материјала и архивске грађе, као и члан више стручних

комисија и радних група за унапређење регулативе у областима архивистике и канцеларијског пословања. Била је уредник *Речника архивске терминологије* и приређивач неколико зборника радова из области архивистике и канцеларијског пословања. Од 2022. године обавља дужност руководиоца Архиве Агенције за привредне регистре.

Церемонији обележавања Дана архива у Србији и додели награда „Златна архива“ присуствовали су: државни секретар у Министарству културе Миодраг Ивановић, помоћник министра културе за културно наслеђе и дигитализацију Данијела Ванушић, директор Државног архива Републике Северне Македоније др Емил Крстески, руководилац Архива у Битољу др Гоце Стојановски, директор Народног музеја Бојана Борић Брешковић, чланови Управног и Надзорног одбора Државног архива Србије, чланови Управног одбора и Комисије за доделу „Златне архиве“ Фондације Александра Арнаутовића, чланови Управног одбора и Жирија за доделу „Годишње награде Ђурђа И. Јеленића“, директори архива у Србији и многобројне колеге.

Након ове церемоније одржан је састанак др Мирослава Перишића и сарадника са директорима архива у Србији. На састанку је разматрано питање примене Закона о архивској грађи и архивској делатности. Представници Државног архива Србије упознали су директоре архива у Србији са изазовима увођења електронске писарнице и електронског архива. Такође, разматрани су и проблеми архива и архивске делатности у архивима који су у матичности Државног архива Србије.

